

64168

**KA POVIJEST
LIKE I KRBAVE
NAPISAO
PROF. MILAN JAPUNČIĆ**

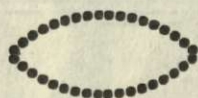

**TISAK I NAKLADA IVO KOLAČEVIĆ
GOSPIĆ**

1936

KRATKA ==
== POVIJEST
LIKE I KRBAVE

OD NAJSTARIJIH VREMENA
DO UKINUĆA VOJNE KRAJINE 1881 GODINE

NAPISAO
MILAN JAPUNČIĆ,
PROFESOR U PENZIJI.

Prof. Milan Japunčić

GOSPIĆ

TISAK I NAKLADA TISKARE IVO KOLAČEVIĆ

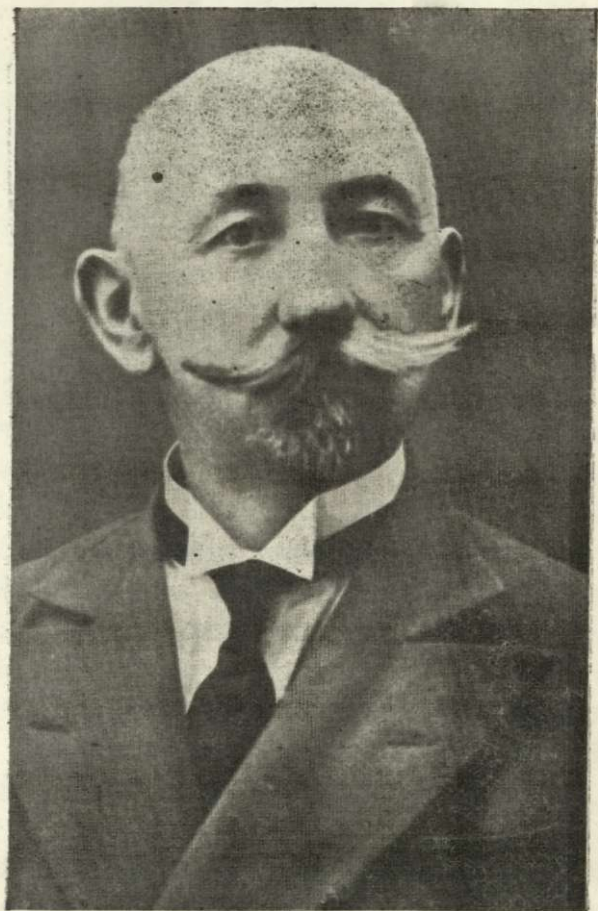
64168

Naslovni list crtao — prof. Ivan Magdić

junij 1936.

Prof. Milan Japunčić

Prof. Milan Japunčić.

Rodio se 11 studenoga 1880 g. u Sv. Roku, općine lovinacke. Pačku školu pohađao je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Gospiću, gdje je maturirao 1900 godine.— Filozofski fakultet apsolvirao je 1905 god. u Zagrebu. Kao profesor služio je u Zemunu, Gospiću i kratko vrijeme u Kragujevcu. Upravitelj je gimnazije bio u Gospiću 1929 do 1932. Za svoj odlični rad u školi odlikovan je 1927 ordenom sv. Save IV stepena. Za vrijeme Svjetskoga rata sudjelovao je kao časnik u više bojova u Srbiji, gdje je bio na Gučevu (Crni vrh) i ranjen 30 IX 1914. Poslije bijaše na fronti 1915 i 1916 u Bukovini i Galiciji. Tu ga je 1916 zatekla Brusilovljeva ofenziva 4 lipnja 1916, kojoj je odolijevao sve do 28 VI, kada je bio s mnogim drugima zarobljen. U zarobljeništvo je odveden preko Kijeva, Pense, Urala i Čeljabinska najprije u Novonikolajevsk, a onda na jug u Semipalatinsk na Irlišu, gdje je nekada robovao veliki Dostojevski. Tu je ostao sve do 21 maja 1918, kada je pribavio krive putnice i pod imenom Vladimir Vasiljević Proskurjakov pobjegao kući; kamo je stigao 27 VI 1918. Penzionisan je koncem decembra 1932. Sada živi u Gospiću.

Literarnim radom počeo se baviti još u školi. — Pisao je crtice, kraće pripovijetke i pjesmice u „Hrvatu“ u Gospiću. Sarađivao je u „Nast. Vjesniku“ gdje je obradio „GOVOR BUNJEVACA U LICI“ i još neke stvari. Napisao je prikaz rada Frana Kurelca u „Izveštaju gospićke gimnazije 1910 g.“ — U dnevniku „Hrvatska“ opisao je neke svoje ratne doživljaje u Srbiji.

Saradivao je u „Omladini“, „Dom i Svijetu“ i u „Nar. Novinama“. Vrativši se iz Sibirije držao je dva predavanja u ekstenziji o toj zemlji. — God. 1922 izdao je knjižicu „OD GOSPIĆA DO DEBRA“, u kojoj opisuje svoj put. Saradnik je „Ličke Sloge“ i „Ličkog Kalendara“. —

P R E D G O V O R

Bio sam još đak gospićke gimnazije, kada se je govorilo, da sada blagopokojni prof. R. Pinter sprema povijest Like i Krbave. Međutim je on otišao iz Gospića, a obećana knjiga ne ugleda svjetla. Poslije su nekoji drugi radili na tome, ali i to ostade kod dobre volje i namjere.—

O različnim momentima i događajima iz ličke prošlosti pisalo se i posebno i u vezi s povijesti cijeloga hrvatskoga naroda. Pojedine su se zgone obradile i u formi pripovijesti, kao što su na pr. Bunjevačka buna, Brinjsko - lički ustanak, Skuta harambaša, U krvi i plamenu, Ivan Hrvanin, Pad bana Mladina itd., i u formi pjesme na pr. Hrvatski guslar, Kod Solferina itd. U najnovije doba piše se dosta o ovim krajevima u „Ličkoj Slozi“ i u „Ličkom Kalendaru“, ali sve su to samo pojedini izvaci iz naše historije.

Prema ovome mi nemamo ni jedne knjige ni knjižice, gdje bi povijest ovih krajeva bila u cijelosti prikazana, makar to bilo samo u pregledu ili u kratkim crtama. To me je eto ponukalo, da sam se dao na posao, da napišem i sastavim „Kratku povijest Like i Krbave“. To sam mogao tim prije učiniti, jer je obećao bio g. Ivo Kolačević, knjižar u Gospiću, da će djelce štampati u svojoj nakladi.

Ova moja radnja, dobro znam, nije potpuna, jer će mnogi reći, da ne nalazi u njoj sve ono, što bi on htio znati. Svaki taj neka uzme na um, da bi takva radnja bila golema, kada bi se iznijelo o svakom selu, o svakoj gradini,

o svakom našem čovjeku sve, što je bilo gdje zapisano i štampano, ili što se nalazi još negdje u rukopisu ili što se o čemu pripovijeda. To bi, istina, bilo potrebno pa će se to jednom i dogoditi, a zasad neka svatko bude zadovoljan s ovakvom knjigom, kakva je. Makar ona bila i manjkava, ipak je kakva takva cjelina, pa neka bude preteča onoj budućoj velikoj i opširnoj povijesti Like i Krbave, neka bude pa i slabo poticalo za pisce, specijalne historike, da se već jednom prenu i doista napišu i izdadu tu toliko naviještanu i obećanu historiju. Zbude li se to, bit ćemo i ja i nakladnik potpuno zadovoljni.

S tih razloga molim braću Ličane i druge čitaoce, da prime ovo djelce s ljubavi, jer je napisano, da dođe dobro svakome onome, koji želi u pregledu da ima različite događaje iz prošlosti Like i Krbave, iz prošlosti kraja, gdje se bijeda sije, a junaci niču. —

Pišući i sastavljajući ovo djelce služio sam se ovim većim i manjim djelima:

Vj. Klaić: Povijest Hrvata,

T. Smičiklas: Hrvatska povijest II,

Dr. Hirc: Lika i Plitvička jezera,

R. Lopašić: Dva hrvatska junaka,

Dr. Franić: Plitvička jezera,

Dr. R. Horvat: Najnovije doba hrvatske povijesti,

R. Grujić: Plemenski rječnik ličko-krbavske županije,

I. Devčić: Bunjevačka buna,

I. Devčić: Hrvati i Hrvatska pod Napoleonom Velikim,

Dr. S. Srkulj: Kratka povijest Hrvata.

U G O S P I Ć U 31. siječnja 1936.

Milan Japunčić.

1. LIKA I KRBAVA

u najstarije doba.

Prvi povijesni narod, u ovim krajevima, koji spominje grčki geograf za Tiberija Strabon, bili su Japudi ili Japidi. Oni su pripadali velikom Ilirskom narodu, koji je držao zapadnu stranu Balkanskoga poluotoka. Prvi sukob između Rimljana i Japuda dogodio se oko 129 g. prije Krista. Glavni rat protiv Japuda dovršio je Oktavijan August g. 35 prije Krista. Uz Japude pokorio je on i brojna druga plemena (Panone, Liburne, Dalmate i dr.), pa je sve te ilirske zemlje, od Raše i Save do Drima, strpao skupa i dao im ime Dalmacija.

U prvoj polovini 4 stoljeća provale u tu državu Kelti, ali se sami ne održaše, nego primiše ime podjarmljenih. Najbogatije i najbojovnije pleme i mjesto Japuda bijaše Arupium, kome se ostaci nalaze u Prozoru kod Otočca. Međutim su se Japudi polagano priučavali na rimsku prosvjetu i na udoban kućni život.

Velikih gradova za rimsko doba, čini se, nije ovuda bilo, ali je bilo manjih naseobina, a to se zaključuje iz pisanih spomenika i proizvoda različenoga obrta.

Za velike seobe naroda prolazili su ovim krajevima harajući i plijeneći najprije Zapadni Goti pa za njima Istočni Goti, koji su svojoj državi u Italiji pripojili Dalmaciju i Panoniju (493 g.), dok ih nije car Justinijan (g. 555) svladao. U tome ratu pojavljuju se prvi put slavenska plemena kao narod, ali su oni u grupama, vjerojatno, već prije tu živjeli.

Kasnije su kroz ove krajeve navaljivali sa sjevera na Bizantsko carstvo Avari ili Obri, pa su tom zgodom opustošili i uništili do 40 tvrđava.

Konačno su se slavenska hrvatska plemena otrešla avarske vlasti i počela živjeti svojim životom.

Tako nam je eto ovo nešto mršavih vijesti zabilježila historija, a o onome, što je prije bilo, možemo samo nagađati po brojnim iskopinama, koje su nađene na čitavom području ne samo Like i Krbave nego i susjednih zemalja. To su mnogobrojni veoma ukusno rađeni nakiti, koji su nađeni u različnim mjestima, a osobito su na glasu nakiti iz japudske nekropole kraj Prozora. Sve je to danas u arheološkom narodnom muzeju u Zagrebu.

2. Seoba Hrvata i Srba.

Hrvatska i srpska seoba iz zakarpatskih ravnica dogodila se u više puta. Neki pisci misle, da je ta seoba počela već po svršetku 3 vijeka, a zadnje je selenje bilo za vrijeme bizantskoga cara Heraklija nešto prije 640 godine.

Hrvati su tada naselili prilično prostranu zemlju, kojoj su bile ove međe: na jugu rijeka Bojana, na istoku rijeka Bosna ili Vrbas, na sjeveru Dunav i Drava, na zapadu rijeka Sana, Istarske gore, Raša u Istri i Jadransko more do Bojane.

Srbi naseliše jugoistočne zemlje od Hrvata. Srpske župe prekriliše, čini se, prostor od Dunava dolje do preko Šar-planine i Podrimlja.

U tim krajevima bilo je i otprije stanovništva, koje je pripadalo ranijem naselju Ilira, Arbanasa, Romana, Avara a i Slavena. Sada se oni smiješale i pretopiše u Hrvate i Srbe; jedino se jedan dio Romana povuče u uski prostor uz more i na ostrva.

Međutim poslije turska pustošenja i onda novo naseljavanje i raseljavanje izmiješale mnogo koješta, tako da se danas granice između njih teško mogu staviti.

U 14 vijeku, a i prije, po Srbiji i Hrvatskoj izilaze nam čisto pred oči Vlasi i Arbanasi, koji se pretapljaju u Srbe i Hrvate. U Hrvatskoj se Vlasi javljaju prvi put oko g. 1320, kako piše Vj Klaić. Oni se bave stočarstvom i prenašanjem robe na konjima i mazgama. Njihove se karavanske družine zovu turme, a oni turmari. U vojsci su većinom, u to doba, bili prtljžari. —

U izvornim spomenicima spominju se Vlasi uz Hrvate pod Zvonigradom u župi Odorji. Tako je u listini kralja Sigismunda Ivanu Nelepiću od Cetine iz g. 1412, a tako i u mnogim drugim listinama. Tek u kasnije doba, kada naši ljudi bježe od Turaka,

ime Vlasi, u mnogim bilješkama. pokriva pravoslavne doselice bilo srpskoga bilo hrvatskog plemena. Tako na pr. u žiteljima cijele dalmatinske Zagore, u kraju čiste hrvaštine, teče dosta romanske krvi, pa i tip i druga obilježja sjećaju na Romane. A to potvrđuje i ime Vlasi, koje je inače Slavenima u vrijeme seobe k jugu značilo Latine.

3. Hrvati i rimska kultura.

Zemlja, koju su naselili Hrvati, bila je nekad rimska pokrajina. U njoj se bijaše uvriježila romanska kultura s latinskim jezikom. Ta kultura, koju zatekoše doseljeni Hrvati, ipak nije mogla odnaroditi Hrvata, kako je učinila s nekim prijašnjim doseljenicima, pače se u govoru hrvatskoga naroda ne opažaju ni znatniji tragovi latinskoga jezika. Latinsko se stanovništvo sklonilo u tvrde gradove primorske, ali mu ni to nije pomoglo, jer su Hrvati prodirali i u ta zakloništa i pohrvaćivali ga.

Kako Hrvata nije zatrla rimska kultura, tako mu nije ni kršćanska vjera otela narodnoga biljega. Rimska je crkva morala ustrajnosti hrvatskoj popustiti te narodu dopustiti, što nije gotovo nikomu prije ni poslije učinila, da se u crkvi služi svojim narodnim jezikom. Godine 1248. dopustio je papa Inocent IV Hrvatima, nakon duge borbe, da slave Boga u crkvi slavenskim jezikom. Među ove odabranike spada i Lika, jer se u njoj uvijek govorila sv. Misa narodnim jezikom, onda t. zv. šćavetom, a od 1894 - 5 glagoljicom na narodnom hrvatskom jeziku 14 vijeka.

4. Borba za samostalnost.

Koliko je hrvatske krvi proteklo za slobodu i samosvojnost, za pravo i cjelokupnost! Otkada se Hrvatska proglasila kraljevinom za Tomislava 925 g., nije ona kroz 1000 godina ni za jedan čas izgubila svoga kontinuiteta. Propale su u to doba gotovo sve države slavenske propalo je i Bizantsko carstvo i ponosita Mletačka republika, ali Hrvatska kraljevina nije ni jedan trenutak prestala živjeti. Otkidali su joj ud za udom, gazili i krnjili mnoga prava prisegama zajamčena, ali jezgra ostala je vazda nepogažena, pa su se oko nje opet okupljali razasuti ili ugrabljeni

dijelovi. Pače se ni Osmanlija ne može pohvaliti, da mu se je poklonio bijeli Zagreb, koji je od 16 vijeva ponosita stolica Hrvata. —

Dalmacija bijaše u vlasti Mletačke republike, a iza boja na Krbavskom polju g. 1493 otkidao je Turčin komad po komad hrvatske zemlje, tako da je u prvoj polovini 16 vijeka vladao istočnom Slavonijom, Likom i Krbavom i onim krajevima na jugu Velebita, koji nisu pripadali mletačkoj Dalmaciji. Hrvatska se sastojala tada zapravo od ne pune tri županije (zagrebačke, križevačke i varaždinske) i od primorja od Rijeke do Baga.

Kada su poslije oslobođeni hrvatski krajevi, eno vlast ne dopušta sjedinjenja Slavonije s Hrvatskom, a usto se urodi t. zv. Krajina. Nastala je žestoka i uporna borba s Bečom i Peštom, koja je trajala sve do g. 1918, kada su se Hrvati s ostalim južnim Slavenima ujedinili u moćnu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, koja se danas zove Kraljevina Jugoslavija.

5. Lika i Krbava.

Liburnija se zvala rimska pokrajina, u koju se je jedan dio Hrvata uselio. Kada je Bijela Hrvatska tj. kraj između Zrmanje i Cetine pokorila Liburniju tj. zemlju između Zrmanje i Raše, osnovana je tu prva hrvatska banovina. Veći dio te pokrajine obuhvata Lika i Krbava. To je visočina, koja s morske strane gotovo nedohodna, jer je tamo opasuje kršni Velebit. Ona znamenita za defenzivu, ali je za kulturni razvitak bila dosta nezgodna. Bit će, da se tu naselilo bilo ono hrvatsko pleme, koje je po tradiciji vodila sestra Buga i koje se nedvojbeno zvalo Bužani. Još u kasnija vremena spominje se u toj oblasti župa Bužani ili Buška župa, jasan znak, da su tamo žitelji toga imena tamo stanovali. No oblast sama nije odmah dobila toga imena, već su je i poslije zvali Liburnija, a puk u njoj imenom Guduscani (Gadžani od župe Gatačke na Gatačkom ili Gackom polju). Osim ovih župa bile su tu još župe Krbavska i Lička. Zanimljivo je, da se poglavica te oblasti nije zvao knez nego ban, valjda od slavenške riječi bojan (= bojarin).

A kakav je to bio kraj? Evo, što je o tome napisao R. Lopašić: Nema ni u geografskom, a kamoli u etnografskom i povjesničkom obziru zanimljivijega kraja u našoj domovini, negoli je danas zbog slabe komunikacije dosta osamljena i zaboravljena

junačka Lika, to čudovište prirodnih ljepota, ta kolijevka starih slavni hrvatskih vitezova. Dok je Velebit pokrivala gusta šuma, a i ostalo gorje prema Kapeli obraslo bilo šumom, a po dolinama se i humcima sterale bujni gajevi i zelene dubrave, pa i vjetrovi nisu imali maha kao sada, bilo je po visokim ravnicama Like i Krbave, u Podgorju, a i po obližnjim dolinama i kotlinama dosta crnice zemlje, koja je svakim plodom rodila, te je bilo dosta prilike za lagodan i udoban život naroda. Ali otkako su se od elementarnih nezgoda klimatički odnošaji pogoršali, te mjesto šume krš i litica svuda provirila, ima narod dosta muke, da živi na malo plodnim zemljama, osobito po Lici, gdje sada rado vriština raste. Mnogo je toga u tim krajevima tečajem vremena na gore okrenulo, samo je ostao svjež i zdrav gorski zrak, u kojem čil i jedar Ličanin uspijeva. Ima priča u narodu, da je Spasitelj, došavši do Bosne blizu Like, upitao sv. Petra: „Hoćemo li u Liku“? — a sv. je Petar odgovorio: „Neka Lika bude zdrava, nećemo tamo!“ — Od toga doba nema u Lici osim zdravlja ništa drugo. —

Pa ipak je u stara vremena bilo u Lici svega dosta. Stoke je bilo puno i svake vrsti, a vina je rodilo toliko, da je rod njegov davao svima znatan dohodak. Osobito je dobro vino rodilo po glavicama oko Pazarišta i Kosinja.

Vrtlarstvo i cvjetarstvo bijaše osobito gajeno, što se vidi po nekim spomenicima na Udbini, u Komiću i Kurjaku.

U Počitelju je bio glasoviti zemaljski arhiv, a na velikom je glasu bila Karlovićeva ergela plemenitih konja.

Pismenost je bila dobro raširena, jer se spominju neki glagoljski rukopisi s krasnim inicijalima. Takav je bio misal popa Blaža Bobinca iz g. 1435 i još stariji tz. Klotzov misal iz g. 1368, koji je bio svojina kneza Novaka u Lici.

U starom Kosinju, gdje se slavio Bog u sedam crkava, štampali su se nekoć glagoljske knjige, i to je prvi put na hrvatskoj zemlji. —

Udbina je od davnine bila ne glasu, pa je u njoj bilo i sjelo krbavske biskupije.

Ime Lika pripada zapravo samo onom kraju, koji je obuhvatala Lička župa, ali su se malo pomalo počeli u Liku brojiti i oni krajevi, koji su pripadali župama: Buškoj, Bočackoj, Hotučkoj i Odorjanskoj sve do današnje dalmatinske međe.

Isto je tako ime Krbava pripadalo samo župi Krbavskoj, a poslije se tim imenom nazivahu i krajevi susjednih župa, specijalno župe Lapačke.

Mi bismo danas rekli: pravu Liku sačinjavaju današnji srezovi Perušić, Gospić i Gračac, a Krbavu srezovi Udbina, Donji Lapac i Korenica

Za vrijeme Turaka počeo se geografski pojam Like i Krbave širiti, pa je najprije obuhvatao i župu Gacku, a onda se je širilo i dalje, tako da je bio proširen na sav prostor među Kapelom i Velebitom.

U najnovije vrijeme tj. od razvojačenja Krajine poklapalo se ime Lika i Krbava sa čitavim teritorijem bivše Ličkokrbavske županije.

U ovom se prikazu uglavnom obaziremo samo na pravu staru Liku i Krbavu, a donekle i na prošireno područje za vrijeme Turaka. O Hrvatskom Primorju ne govorimo, nego toliko, koliko dolazi u vezu s događajima, koji se spominju.

6. Kako narod tumači postanje imena Lika i Gospić.

U „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“, knjiga XI priča Mijo Biljan, a njemu je to kazivala majka i tast Petar Vrkljan, ovo:

„Bile dvije sestre, dvije kneginje. Obadvjema je pripadala zemlja, koja se zove Lika i Krbava. Tu su one zemlju dobile po očevoj smrti. Jedna je sestra Karolina, dobila Krbavu, i po njoj se prozvao taj kraj. Druga je sestra dobila današnju Liku. Ta je kneginja bila boležljiva pa je putovala okolo tražeći lijeka. Ožedni i napije se vode kod Ribnika. Bol okrene na bolje. Ona je vidjela, da joj ta voda dobro čini, da je upravo liči (= liječi.) Ta je voda postala za nju „lik“ (= lijek), pa je zato prozva „Lika“, a od vode dobi cijeli kraj ime Lika.

Toj se kneginji svikao cijeli kraj te se naseli za posve u njemu. Sazida okruglu kulu, pa je to bio njezin grad. Po toj gospi dobi ta kula (grad) ime „Gospić“. Oko te kule naseli se više porodica, pa cijelo mjesto dobi po toj gospi, koja je stanovala u kuli, ime G o s p i ć.

Ta je kula navodno, današnja kuća g. Stipe Pavelića na lijevoj obali Novčice kod mosta.

God. 1781 i 1783 proputovao je Liku i Krbavu geograf Baltazar Hacquet, koji za Gospić kaže ovo: „Gospić je postao prije 40 godina, dočim je prije bio kukavni turski grad, koji i sada opstoji“. Nedaleko grada imadu Grci malu crkvu sa ženskim kipom, koji „Gospa“ zovu, i od ovoga je kipa Gospiću i ime“.—

Koji je to „kukavni turski grad“, što ga Hacquet spominje, ne znamo. Isto tako nije poznato, koji je to i gdje je bio ženski kip, koga „Gospom“ zovu. Spomenuti Grci ne mogu biti niko drugi nego Srbi.

Kao sigurno se međutim drži, da je ime Gospić nastalo od latinske riječi hospitium, koja znači „gostinstvo, gostoljubljan doček, a onda stan, prebivalište, konak“. Taj bi hospicij imao po jednim biti samostan na ledini u Kaniži s onu stranu Bogdanice, a po drugima kula u Gospiću kod mosta preko Novčice, sada posjed g. Stj. Pavelić.

7. Kako je bilo za narodne hrvatske dinastije

Osnova svemu javnom životu u Hrvatskoj, dakle i u Lici i Krbavi, bila je z a d r u g a. Zajednički se imetak zadruga zvao b a š t i n a ili d j e d i n a, a glavar se zadruga zvao s t a r e š i n a. Više je zadruga sačinjavalo p l e m e, a zemlja se, na kojoj pleme prebivaše, zvala ž u p a, te je ona dobila ime po plemenu, koje je u njoj stanovalo. Žitelji su župe stanovali u gradu i selima. Grad je bio utvrđen nasipom ili zidinama te nije zauzimao velikoga prostora; on je bio sijelo župana i branik čitave župe. Pred njim je ili ispod njega bilo p o d g r a đ e, gdje su bili nastanjeni drugi žitelji. Na prostoru između grada i podgrađa skupljao se narod na trg te su se tu obdržavali zborovi, sudovi i različne svetkovine. Okolo naokolo bila su razasuta sela, u kojima su stanovale pojedine zadruga.

Glavar župe bio je ž u p a n, koji je bio vrhovni vojvoda župske i plemenske vojske; on je bio i vrhovni sudac, ako nije bio prisutan kralj ili njegov zamjenik. Uz župane spominju se i p o d ž u p a n i, koji su upravljali manjim kotarima u župi, zatim s a t n i c i, vođe pojedinih odjela župske vojske, i p r i s t a v i, koji su izvršivali odluke župskoga suda.

Više župa sačinjavalo je jednu o b l a s t, kojoj je bio na

čelu veliki župan ili knez. Najznamenitija je oblast bila Bijela Hrvatska, od koje se zapravo i razvila hrvatska država. Glavar je te oblasti već u 9 vijeku imao naslov *dux Chroatorum*, a zemlja se njegova zvala *regnum Chroatorum*. U oblastima, koje su sebi pridružili, namjestili su glavare, koji su se zvali *bani*; tako je bilo i s prvom hrvatskom banovinom, koju smo prije spomenuli.

Kada se je 925 okrunio Tomislav za kralja, dobio je on, a i njegovi nasljednici, titulu *rex Croatiae et Dalmatiae*.

Knezovi a pogotovo kraljevi bijahu okruženi sjajnim dvorom s mnogim dvorskim časnicima. Kraljevi su vršili svoju vlast uz sudjelovanje naroda tj. uz pripomoć kraljevskoga vijeća i narodne skupštine (sabora).

Dohoci kraljevske blagajne bili su redovni i izvanredni: to su prihodi od kraljevskih imanja, porez od zemalja, koji je kralj mogao oprostiti pojedincima pače i čitavim zadrugama i plemenima, zatim darovi i globe. Dužnost je još podanika bila da prime i pogoste kralja s dvorom, kada se je na putovanju k njima svratio.

Splitska je nadbiskupija bila metropola čitave krišćanske crkve u hrvatskoj državi od onoga vremena, kada je rimski papa ukinuo biskupiju u Ninu g. 928. Od biskupija je bila najznatnija kninska ili hrvatska, kojoj je vlast dopirala u 11. vijeku sve do Drave.

8. Uređenje za Arpadovića.

Koloman se je 1102 okrunio za hrvatskoga kralja u Belgradu na moru i zvao se „*Dei gratia rex Hungariae, Croatiae atque Dalmatiae*, a za Bele II dodano je još *Ramae*. Kasniji su vladari taj naslov još raširivali.

U ovo doba pojavljuju se i *banovci* ili *podbani*, koji su bili redovno župani koje županije. Sada se je više starohrvatskih župa sjedinilo u županije. Ipak su u Hrvatskoj između Gvozda (Velike i Male Kapele) i Zrmanje još uvijek opstojale starohrvatske župe.

Arpadovići su uveli i feudalizam te su bojedine starohrvatske župe davali svjetovnim i duhovnim velikašima u nasljedno leno. Tako je i župu Krbavu dobio neki krbavski župan

od plemena Gusić, a Modrušku župu i poslije Gacku dobio je krčki knez Bartol.

Na početku 12 vijeka bio je između Gvozda i Noretve 12 ili 13 plemena, kojima su pripadali svi slobodni Hrvati.

Uz staro hrvatsko plemstvo (12 ili 13 plemena) razvilo se i novo plemstvo tzv. donatarno ili poveljeno, kao što je ono u Klokoču i Turovu polju. Takvo su plemstvo podjeljivali Arpadovići pojedinim zaslužnim ljudima, porodicama pače i općinama.

Osim plemića, koji su živjeli na svojoj plemenščini, bijaše u Hrvatskoj i podanika, koji su živjeli na tuđoj zemlji. Oni su se zvali u dvornici, ako su živjeli na kraljevskim ili herceškim imanjima; predijaliste, ako su živjeli na imanjima duhovnih velikaša ili družina; kmetovi, ako su živjeli na imanjima svjetovnih velikaša. Svaki ovaj podanik, a pogotovo kmet, ako je stekao osobitih zasluga, mogao je postati slobodnjak. —

Najniži razred pučanstva u Hrvatskoj bili su robovi ili sebrri. Oni nisu imali svoga posjeda, nego su bili ponajviše zanatlije, radnici ili sluge svojih gospodara.

Nadbiskupija splitska za Arpadovića bijaše ograničena uglavnom na Hrvatsku od Gvozda do Neretve. Od naših biskupija bila joj je podređena Senjska (tj. Senj, Vinodol, Gacka i Bužani) i Krbavska (tj. Krbava, polovica Like, Novigrad, Drežnik, Plasi i Modruše). Druga polovica Like spadala je pod Ninsku biskupiju.

I patarenstvo (tj. bogomili) se bilo počelo širiti po Lici i Krbavi, pa da to spriječi, dopustio je papa Inocent IV. g. 1248. senjskom biskupu Filipu (po nekima Mireju) upotrebu slavenske liturgije i glagoljice u crkvi. Zanimljivo je, da u Lešću kod Otočca ima i danas prezime Pataran, koje nas podsjeća na tu kršćansku sektu.

9. Starohrvatske župe u Lici i Krbavi

U izvorima za hrvatsku povijest do god. 1102, a i poslije, spominju se u ovim krajevima ove župe:

Lička, duž rijeke Like i manjih rječica: Jadove, Novčice, Hotešice, Bogdanice i Glamočnice.

Krbavska, susjeda župi Ličkoj s istoka; središte joj je Krbavska dolina između Bunića i Udbine.

Buška ili Bužanska, župi Ličkoj na sjever i na zapad, ide od Perušića prema Pazarištu pod Velebit do Bužima; zalazi u Otočku pukovnicu i malo u Ogulinsku pa seže preko Velebita do Sv. Jurja.

Gadska ili kako se još piše Gatska ili Gatanska. Središte joj bijaše dolina rijeke Gacke, odnosno dolina Otočka od izvora njezina do Brloga i Švice.

Sjeverno su od ovih župa isprva župe, a poslije knežije, Modruše i Vinodol.

Osim ovih većih župa spominju se još i ove manje:

Bočacka, kod Kosinja na ponoru rijeke Like;

Podgorska, uz more na zapadnoj strani Velebita;

Hotučka, uz vodu Otuču kod Gračaca;

Lapačka, od Lapca na Unu kod Rmnja i

Odorjanska, uz Zrmanju kod Zvonigrada.

10. Koja se plemena spominju u Lici i Krbavi prije Turaka

U starim spomenicima spominje se više plemena u Lici i Krbavi, koja su kasnije većinom uzumrla ili se raselila, tako da je danas stanovništvo posve izmijenjeno.

Jedno je od najstarijih plemena pleme Gusić, koje se doselilo u davnini iz Dalmacije. Od toga su plemena potekli knezovi Kurjaković, koji su gospodari župe Krbavske i okolišnih župa sve od g. 1298 do pada Krbave pod Turke 1526 g. Krbava je djedovina krbavskih knezova, pa je njom kao i Ličkom i Gatskom već u polovici 10 vijeka upravljao hrvatski ban, a u 11 vijeku spominju se i krbavski župani. Na koncu 14 vijeka drže Kurjakovići: Krbavu, Liku, Bužane i grad Bag s većim dijelom Podgorja i Obrovcem, a kasnije ženidbom dobiše i grad Zvonigrad sa župom Odorjanskom. Kao banovi spominju se: knez Butko Kurjaković, g. 1393 i Karlo Kurjaković g. 1409.

Posljednji član knezova Kurjaković bio je slavni knez i hrvatski ban Ivan Karlović. On nabraja g. 1509 u jednoj listini gradove, koje drži a kojih ima 22. Tu se spominju: Komić, Ud-bina, Podlapac, Počitelj, Belaj, Lovinac, Barlete, Novigrad, Gradec, Lokavec, Zvonigrad, Obrovac itd.

Pavao Vitezović tvrdi, da su krbavski knezovi rimskoga po-

drijetla i da potječu „a Manlio, Romano consule“, koji je spasio Rim za galske opsade. U tome ga pomaže to, što su krbavski knezovi imali gusku u grbu. Time tumači i plemensko ime Gusić.

Prezimana Kurjaković danas ovdje nema, ali postoji i danas u Krbavi stari grad Kurjak i pravoslavno selo istoga imena. Ime Kurjak i potječe vjerojatno od latinskog imena Cyriacus.

Isto je tako staro i znamenito pleme Mogorović, koje se doselilo u Liku, ako ne prije, a to svakako odmah poslije provale Tatara u Hrvatsku (g. 1242). Ovdje je to pleme ostalo na okupu sve do provale Turaka i do osvojenja Like po Turcima (g. 1526). Od toga se plemena ističu u Lici u 14 i 15 vijeku dvije porodice, naime Berislavići i Disislavići. G. 1372 spominje se magistar Novak Disislavić, sin kneza Petra, kao gospodar Ostrovice u Lici.

I toga prezimana nestade, ali ostatke stari grad Mogorić i istoimeno pravoslavno selo u općini medačkoj.

Kao glasoviti junaci spominju se knezovi Šubići u Lici i Krčki Frankopani u Gackoj. Ovi su bili gospodari mnogih gradova kao Novoga, Oteša, Ostrovice i dr. Grad Ostrovicu zamijenio je knez Nikola Frankopan g. 1403 za grad Ozalj. Kao gospodar Ostrovice spominje se i plemeniti vitez Petar Novaković. Na jugu Gvozda nalazi se u prvoj polovici 15 stoljeća županija Lička. U njoj zadobiše mnoge gradove krbavski knezovi i Frankopani, tako da je „knez ili špan stola kraljeva među plemenitim ljudi Mogorovići v Lici“ imao razmjerno malenu oblast, jer su gradovi Počitelj, Belaj ili Bilaj, Lovinac, Barlete i Novi, bili u vlasti nasljednih knezova.

God. 1469 oteo je kralj Matijaš Korvin knezovima Frankopanima znameniti primorski grad Senj s kotarom i s još nekim gradovima u onoj okolini, a poslije još i knežiju Gatansku ili Gacku s gradom Otočcem. Od svega ovoga područja postala je kasnije vojnička upravna oblast t. zv. Senjska kapitanija.

Pleme Lapčani naseljeno je između gornje Une i gornje Plješivice. Tu su bili gradovi Lapac gornji i donji. Tu je „Lapački stol“ (sud) i grad, po svoj prilici, Rmanj, koji se po nekim zvaao Konoba, Takav „stol“ (tj. sud) bio je i u Srbu za neko nama nepoznato pleme (Srbski stol).

Ne čelu plemenskoga stola stajao je ili kastelan kojega kraljevskoga grada, tako na pr. Dragovola Graščak rmanjski, ili se zvaao knez na. pr. knez stola lapačkoga.

Frankopani su imali „Modruški stol“, a Kurjaković, „Krbavski stol“.

Knezovi su imali svoje tzv. banderije, kojima su se, na pr. Kurjakovićevu, pridruživale čete plemenitih Hrvata županije Ličke.

Daće i porezi ostali su u 14 vijeku kao i prije, tj. plemeniti Hrvati na jugu Gvozda ne plaćaju nikakvih daća ni poreza.

Zabilježeno je, da je uz bana Petra Talovca upravljao zemljom banovac Tomaš Tvrtković iz Bilaja u Lici g. 1446, koji se tu spominje sve do g. 1451.

Osim ovih plemića velmoža spominju se još i mnogi drugi. Tu su Kačići, Tugomirovići ili Tugomirići, Lagodušići, Slavkovići, Kolakovići, Selišćevići, Novakovići, Vladišići, Oreškovići, Dujmovići, Markovići, Pesarići, Utišenići, Draškovići, Perušići i dr.

Od ovih prezimena postoje i danas neka u ovim krajevima, ali da li su to potomci starih onih porodica, za većinu je teško utvrditi. Tako Slavkovića ima u Dubravi kod Brloga i u Senju; Kolakovića u Otočcu, Ličkom Petrovu selu, Prijeboju, Prozoru, Sincu, Gospiću i u Željavi; Novakovića u Gospiću, Kupirovu, Osrecima, Velikoj Popini, Pribudiću, Prijevu i Zalužnici; Oreškovića ima najviše u Lešću, Širokoj Kuli i u Čovićima, ali plemenitaša bilo je do pred kratko vrijeme samo u Perušiću; Dujmovića ima najviše u Čovićima i Zavalju; to je u ostalom staro uskočko pleme kao i Tomijenići, Radakovići, Tintori i dr; Markovića ima najviše u Dubravi, Čovićima, Lešću i Gornjem Pazarištu; Draškovića ima u Donjem Kosinju i nešto u Raduču, a Perušića ima samo jedna kuća u Prijeboju.

11. Krbavska i Otočka biskupija.

Krbavska je biskupija s kaptolom postojala od g. 1185, a stolica joj je bila Udvina (Udbina, civitas Corbaviae) Biskupa, koji su prebivali na Udbini nalazimo u šematizmu petnaest. Zadnji od tih biskupa bio po jednima Franciško Modrušanin, a po drugima Mate Marulla. Kako su Turci bili počeli provaljivati u Krbavu, zamoli Stjepan II Frankopan papu Pija II, da se smije stolica krbavskih biskupa preseliti u Modruš. I zaista Pijo II izdade 4 lipnja 1460 g. bulu, kojom je dozvolio i potvrdio prijenos sjela krbavskih biskupa sa Udbine u Modruš, a biskup se je zapravo već bio preselio g. 1457.

Krbavska je biskupija obuhvatala tada Krbavu, Drežnik, Modruš, Plaški i Novigrad, pa i nešto Like.

U Modrušu pretvori biskup dotadanju župnu crkvu sv. Marka u stolnu crkvu sv. Marije. Međutim biskupi ne ostadoše ovdje

dugo. Kada je naime stradao Modruš od Turaka, prenese tadašnji biskup Kristofor Dubrovčanin svoju stolicu u Novi (Novigrad u Vinodolu), gdje su ostali njegovi nasljednici, koji su bili imenovani biskupima modruškim, sve do pod kraj 17 vijeka. Kada je biskup Stjepan Duičić g. 1694 umro, nije bio više postavljan posebni biskup za Modruš, nego je ta biskupija bila spojena sa senjskom biskupijom g. 1698.

Brat spomenutoga Stjepana Frankopana knez Sigismund nije htio zaostati za bratom, pa je zamolio papu Pija II, da mu dopusti osnovati posebnu biskupiju u Otočcu. — U Otočcu bijaše naime u stara vremena sjelo opata, ali je bilo napušteno još g. 1241. Evo na ovom temelju dozvoli papa Sigismundu, da se crkva sv. Nikole pretvori u stolnu tj. biskupsku. Prvi je otočki biskup bio dominikanac Blaž iz Dubrovnika, a poslije se spominje i biskup Brajković. Svih biskupa te biskupije u šematizmu nabraja se četiri, jer je biskupija zbog Turaka brzo prestala.

Ova je biskupija obuhvatala župu Gatansku (Gacku) i župu Bušku (ili Bužane) te mjesta: Krasno, Perušić, Štitar i Kosinj.

Iza toga, kako su Turci istjerani iz Like i Krbave, preuzeo je biskupsku vlast u tim krajevima biskup senjski, pa mu toga nije nitko pobijao.

12. Koji se samostani spominju u Lici i Krbavi

U starim listinama spominju se u ovim krajevima ovi samostani:

Pavlinski samostan sv. Marije u Zazičnu kod današnjega Donjeg Pazarišta, koji je utemeljio rod Draškovića, zabilježen je god. 1489., ali je zasigurno mnogo stariji.

Pavlinski samostan u Brinjama prije g. 1476.

Isto takav je zabilježen u Galovcu kraj Plitvičkih jezera, međutim to će biti onaj, koji se drugdje spominje na brdu Gradistu više Gradinskog jezera.

Više današnjega Medka u Velebitu spominje se crkva i samostan franjevački, po nekima pavlinski, kojemu je dopitao na molbu gvardijana Ivana Vranića „Ivan Hrvatinić, špan meju plemenitim ljudi kraljevima u Liki“ dio desetine Ličke župe. Tome istom samostanu izdadoše pravoslavni stanovnici na sjevernom podanku Velebita 16 VII 1433 g. slobodni list, jer su imali svoj „stoi“ (sud) kome su na čelu knez, vladika i vojvoda, a uz njih

su još i suci i pristavi. Sijelo je bilo u Medku, gdje je neko vrijeme stolovao i vladika.

Medak je uopće neki starinski grad, jer se u njemu našlo grobova iz predrimskog vremena i jedan skup rimskih bakrenih novaca iz 3 vijeka. Tu se čuvaju i dva mala sarkofaga, koje su našli u selu Počitelju, a danas su uzidani u pročelju općinske kuće. U njima se čuva i rimski miljokaz, kojega natpis svjedoči, da se je „rimska cesta“ popravljala ili možda tek gradila u doba cara Maksimina Tračanina (235 - 238) i njegova sina Maksima.

Još se spominje franjevački samostan u Grebenaru kod Široke Kule.

Manastir pravoslavni postojao je u Rmnju, gradu na utoku Unca u Unu. U tom je gradu bio „purgarski ili varoški stol“. Osnovali su manastir kaluđeri, koji su se tamo doselili. Još i danas je tamo selo i crkva Rmanj.

U starini je bio hospicij kapucina u Ribniku, koji se s vremenom porušio.

Godine 1720. darovao je Ivan Čanić iz Kaniže svoj posjed preko mosta na vodi Bogdanici za gradnju samostana. Na tom je mjestu doista i podignut samostan i predan kapucinima g. 1721, koji je g. 1789 zatvoren, jer nije bilo fratara. Kasnije bijaše zgrada raširena, ali kapucini ne dođoše više u nj. Po tome eto hospiciju, vele mnogi, dobio je Gospić svoje ime.

13. Provala Turaka

U doba najljepšeg razvitka i kulturnoga i materijalnog pojava više se Turci, koji su odmah po osvojenju Bosne (g. 1463) počeli provaljivali u ove krajeve. Tako su već 1464 g. opustošili oblast Stjepana Frankopana, a g. 1467. provalile su njihove horde sve do Otočca, poharale pa i stanovništvo rastjerale.

Prva veća provala dogodila se u veljači i na početku ožujka 1468. Turci su tom prilikom udarili na Krbavu i Liku te prodrli do luke grada Senja. Tom prilikom opustošili su župu Modruš i zarobili mnogo ljudi.

Turci su u ožujku 1468. obnovili svoje navale, a prvih dana svibnja provali turski paša Ezebeg s vojskom od 20.000 iz Bosne. Prošavši Liku i Krbavu dopro je do Senja, a onda opet udario na Modruš i opustošio ga, koliko nije dospio prošle godine.

I slijedećih su godina provijali Turci u hrvatske krajeve

pače su g. 1472 doprii čak do Furlanske, a isto se dogodilo i g. 1473 kada je vojsku vodio bosanski namjesnik Isabeg.

Tako Turci ne prestaju prodirati i navaljivati, a hrvatski se, međutim, velmože među sobom glođu i kolju.

Napokon je bilo utanačeno primirje, koje je potrajalo od 1483 - 1490. Čim je to primirje miuulo, evo Turaka već 1491 opet u Hrvatsku, ali u za čas po se. Hrvatska vojska dočeka tursku kod Vrpila blizu Udbine (danas Vrpile u općini Koreničkoj) te je u sukobu ubijala Turke, tako te se je činilo, da to ne čine ljudi nego bijesni lavovi. Na bojištu ostade 9000 mrtvih Turaka, a 18.000 roblja bijaše oslobođeno. Vođe su kršćanske vojske bili ban hrvatski Lavislav od Egervara, Ivan Cetinjski i Mihajlo Slunjski.

14. Bitka na Krbavskom polju 9 rujna 1493

Godine 1492 vladao je mir, ali su se Turci spremali na osvetu. U ljetu najme g. 1493 provali bosanski paša Hadum s vojskom preko Jajca, Une, Kupe i Kranjske sve do Celja i Optuja. Iz Štajerske se, jer je naišao na veći otpor, povrati natrag, spali predgrađa Modruša, gdje je bila stolica krbavsko - modruškog biskupa, i zaputi se Krbavskom polju. Tu je bio ban Emerik Derenčin skupio hrvatsku i slavonsku gospodu s vojskom i čekaše tursku vojsku, da joj zakrči povratak u Bosnu i otme kršćanske sužnje i bogati plijen. Ali je bio loše sreće. Turci u krvavom boju raspršiše i razbiše hrvatsku vojsku, bana Derenčina zarobiše sa mnogo drugih vitezova i odvedoše sa sobom u sužanjstvo.

Ban je Derenčin imao uza se oko 15.000 vojske i bio je siguran, da će pobijedit. Drugi su vojvode htjeli, da se ne zametne boj, ali on nije na to pristao. Boj je počeo oko 6 sati u jutro i svršio sa potpunim porazom Hrvata; 13.000 ljudi ostalo je ili mrtvih na bojnom polju ili zarobljenih. Sam je ban dopao ropstva, a sina su mu Turci ubili i kod svakog obroka poslije stavljali glavu pred oca. To je prvi rasap kraljevstva hrvatskoga i tu je gotovo čitavo hrvatsko plemstvo izginulo. Jedan je očevidac pričao, da je bio iza bitke sam na bojištu i da je vidio mrtva tjelesa, koja su gotovo milju u duljinu ležala kao gusti snopovi, tako da bi s jednoga tijela na drugo mogao stupati. Turci su, veli, tada mato kome glavu odrubili, nego su svima nosove odrezali, pa ih sa sobom odnijeli radi lakoće, jer im sultan od svake glave daje po dukat, a to vrijedi i za nos. Među ostalima poginuo je i Ivan Frankopan Cetinjski te oko sedamdeset svećenika i redovnika.

15. Daljne provale Turaka

Turci su se istina poslije Krbavske bitke povukli natrag u Bosnu, ali su odatle često provaljivali i uznemirivali uplašeno stanovništvo. Oni su držali grad Unac na Uncu a jamačno i Rmanj na sastavu Une i Unca, odakle su se zalijetali u Krbavu, Liku i Gacku.

Zbog svega toga iseliše se mnoge plemićke porodice: Hlapčići (Alapići), Kolunići, Lenkovići i dr., a i narod se je iz ovih krajeva, koliko nije bio zarobljen, stao seliti na sjeveru sigurnije krajeve, plemića je pače bilo, koji su otišli u tuđinu tj. u Ugarsku i Austriju.

Ipak su neki plemići ustrajali i ostali u domaji, a u vrijeme najžešćih navala zatvorili su se u tvrde gradove ili su se krili po Velebitu. Takovi se spominju: Turići, Dujmovići, Mudrovčići, Oreškovići, Bogdanići, Juričići, Kolakovići i još neki.

Uz Turke navaljivahu na Krbavu i Liku i Martolozi, a to su bili turski četnici, većinom kršćani. Oni su ove krajeve osobito poharali g. 1514 Jednima i drugima opirao se svom snagom glasoviti ban Ivan Karlović, posljednji od roda Kurjakovića, dok se nije i on g. 1527 otselio ostavivši sva svoja imanja. Njegova imena sjećaju nas ruševine dvorova u Mutiliću i u Visuću. Spominju se i danas Karlovićeva korita, a i Karlovićev brod, prijelaz preko Like ispod grada Oteša među Perušićem i Pazarištem.

Veći dio Like i Krbave bio je mnogo godina pust. Turci su u početku učvrstili samo neke gradove kao Udbinu, Bunić, Mrsinj i dr., a g. 1553 posjede Malkoč beg Perušić, koji popravi i utvrdi kao i Bunić. Uz Udbinu, Bilaj i Ribnik bijaše Perušić jedna od glavnih utvrda u Lici, tu je bilo sjelo turskih dizdara, i glavnog kapetana. Tu je bila g. 1569 bitka, u kojoj su Turci bili pobijeđeni.

Pustoš koja je vladala u Lici i Krbavi, napokon je dodijala Turcima, pa su počeli od g. 1576 ovuda naseljavati pravoslavne kršćane iz Bosne i srpskih zemalja. Njima su, da budu pouzdaniji dopuštali priličnu vjersku slobodu podvrgavajući ih patrijaršiji Pečkoj. U kulama i gradovima hrvatskih velikaša i plemića stanovali su age i spahije, a po okolici bijaše raja kao kmetovi.

I tako je sada nastala borba između kršćana i Turaka, borba, koja je dugo trajala, sve tamo do pod konac 17 vijeka, a nastavljala se i poslije, ako i ne u onim dimenzijama, a ono u manjima. Vojska iz Karlovca i Senja kušala je Turke istjerati, ali joj

je to slabo polazilo za rukom. Osobito je važan napadaj g. 1584, kada je kršćanska vojska osvojila Ribnik, sijelo Ličkog bega. Tom je prilikom osvojen i razoren taj grad, a isto tako i gradovi Bilaj, Široka Kula, Vrebac i Štitar. Grozni su to dani bili, dani borbe, pljačke i ubijanja, pa ipak Lika i Krbava ostadoše kroz 160 godina turska pokrajina. Sandžak Lički obuhvatao je sjeverni dio Dalmacije do Krke prema Skradinu i Obrovcu tzv. Kotare i Bukovicu, a zatim čitavu Liku i Krbavu. Glavni je beg stolovao u Kninu, a s ove strane Velebita bile su glavne utvrde i sijela kapetana i dizdara na Udbini, u Ribniku i Perušiću.

Narodna je pjesma bogato opjevala život naroda u Lici i Krbavi. Uvijek se tuklo i četovalo, iz nužde ili iz objesti. Glasovit je Mustaj beg od Udbine, koji je uzeo za ženu Marulu, kćer Ličkoga Alaj-bega. Pjesma govori o 64 grada u ovim krajevima, ali se poimence uz Udbinu i Ribnik spominju samo još neki: G o s p i ć, o kome se ništa ne zna za prijašnjeg kršćanskoga vremena a sada se spominje kula age Senkovića kod mosta, P e r u š i ć, okružen plodnim poljima; M u š a l u k, gotovo uz rijeku Liku pod Markuševačkom kosom; B u d a k, zavičaj nekadašnjih plemića Budačkih; V r e b a c, koji je sagradio po predaji beg Vrebo; P a v l o v a c, koji je blizu Vrebca, a u njegovoj su blizini nekad bila još dva grada: kod Mogorića stari grad M o g o r i ć, koji je sagradio Niko pl. Mogorović, i S p a i ć a grad, koji je prozvan K u l i n a. To je glasoviti P o č i t e l j, nekadašnje sijelo Ličke županije, koja se u starini sastojala od župa: Ličke, Podgorske, Ilotučke i Odorjanske, u tom gradu, neki misle, bile su zatočane iza bitke kod Gorjana neko vrijeme kraljice Jelisava i Marija, prije nego su odvedene u tvrdi Novigrad na moru, gdje je Jelisava g. 1387 umorena. Tu je V u k s a n o v a gradina, gdje je nekada cvala ergela Karlovićeva. Tu je i N o v i, knji vladaše sa 12 drugih gradova i u staro doba sačinjavaše župu Bužansku.

Dalje na jug je M e d a k, u blizini rijeke Glamočnice, koja izvire kod Zira i salijeva se podalje od Medka u Liku. U okolicu R a d u č a ima gradina M e d j e d g r a d, u kom je stolovao turski beg Mejo i žena mu, koju je narod prozvaio „Crna kraljica“. Dalje je Lovinac, koji se naslonio na Velebit i koji je osnovao prema tradiciji neki beg Lovo, pa onda Gračac, baš na podnožju Velebita. Još se u Lici spominju : Š i r o k a K u l a, G r e b e n, R e b r e n K r č m a r, O s t r o v i c a kod Pazarišta, O t e š, B u ž i m, kojemu su u sredini ostaci Herendića kule, R a k o v n i k u Zrmanjskoj dolini kod Vrela. Z v o n i g r a d, kod Palanke itd. Ta tko bi ih i mogao sve nabrojiti!

U Krbavi se uz Udbinu spominju: Komić, Pišač, Bunić, Mrsinj, Delalin - kula, Pusti Perušić i više drugih kula i gradova. A tamo dalje eno ti Prozora, Otočca, Kosinja, Dabra na Brdu Pogledalu, Brloga, Gušić - grada u Gušić polju, pa Drežnika, koji se spominje još 1185 g. kao Frankopanski grad; itd.

Ako je trebalo odbiti navalu ili kuda provaliti, skupljala se vojska na Udbini. To je sakupljanje oglasio top na Udbini, iza njega se pucalo sa svih drugih gradova, a Turci i raja pohrlili svi na zborište.

Život je obiteljski kod Turaka bio dobar, pa je malo koji Turčin imao više žena.

S rajom je postupak bio blag, dok im je ona bila potrebna za obranu, ali kad se njihovo gospodstvo utvrdilo raja je mnogo patila, pa se više puta bunila i iseljavala.

16. Boj kod Jurjevih Stijena blizu Otočca g. 1663.

Godina 1640 i 1642 provalili su Turci bili iz okolice Perušića na sjever, ali ih je prve godine suzbio, a druge sasvim potukao Gašpar Tržački Frankopan. Tom je zgodom Perušić do temelja razorio i Turke bio protjerao. Zbog toga su oni ponovno navaljivali, ali ih je 1655 opet odbio Petar Zrinjski.

God. 1663 provalio je bosanski paša Ali - paša Čengić sa 10.000 Turaka u Hrvatsku. Kod Jurjevih Stijena dočeka tursku vojsku grof Petar Zrinjski. On navali najprije na prednju vojsku od 1000 janjičara i spahija, razbije ju, veći dio posiječe, a ostale zarobi, među njima je bio i vojvoda njihov, brat bosanskoga paše. Sada se spusti i sam paša, da osveti brata. Zrinjski u koga nije bilo ni pune 4000 vojnika, navali na nj tako brzo i žestoko da su svi pomislili, da je u njega mnogo više vojske, pa stoga udariše u bijeg ostavivši na bojnopolju svu svoju municiju i mnogo zarobljenika. Mrtvih ostade preko 1000 Turaka, a 8 je zastava zarobljeno. Tu je zarobljen i sam paša Čengiz, koga je Petar odveo u svoj grad Bakar.

Tom se je pobjedom proslavio Petar Zrinjski po cijelom svijetu i postao štit kršćanstva, a strah i trepet Bosne i Hercegovine. —

Jurjeve Stijene su izlazni klanac južno od Gologa brda, što se diglo k sjeveru od Vrhovina. Turci su i poslije vele, pitali za te stijene, kada su tuda prolazili i sa zebnjom se sjećali, kako je tamo prije toga boja namamljeno 500 turskih konjanika, koji su u trku polomili vratove sa 80 metara visoke Jurjeve Stijene, na koju se sa sjevera lako moglo doći.

Iza pogibije ove nisu više Turcima u Lici ruže cvale, ako i jest bilo više provala, osvajanja i okršaja. Tako su uhvatili g. 1676 i pogubili u Štitar - kuli u Kvartama kapetana Mikulu Orešković, jer je bio prije ubio u boju bihačkoga Mustaj - bega.

17. Iza pobjede kod Beča g. 1683

Turci su zadnjih godina bili uvijek u nekom strahu, kao da su očekivali katastrofu, koja se uistinu i dogodila kratko poslije kršćanske pobjede pod Bečom 1683 godine.

Na glas o porazu Turaka kod Beča prvi se digoše kotàrani i Podgorci. Njima pritekoše u pomoć Brinjani i Senjani te osvojiše dotadašnje turske gradove: Benkovac, Perušić kod Benkovca, Ostrovicu, Polešnik, Nadin i Obrovac. Tu je sudjelovao i pop Marko Mesić. Ovim pobunjenicima pridružiše se i Mlečani, jer su se nadali, da će sve ovo osvojeno zemljište pripasti tadašnjoj mletačkoj Dalmaciji.

Na čelu su ove vojske bili Stojan Janković i Ilija Smiljanić uz druge. Među ustašama bilo je i katolika i pravoslavniha, ali mletački izvještaji vele, da je pravoslavniha bilo više.

Najprije se pobuniše: Lovinac, Pazarište i Srb. U tim su mjestima kršćani turske age ili poubijali ili protjerali. Naroda je u Lici, koji se odmetao od Turaka, bilo oko 9000 duša, a obo-ružanih oko 3000. Kao glavari ličkih ustaša spominju se: Vid Kušat, Sava Labusojević, Radoje Ivanišić, Radovan Vurušinić, Cvijo Knežević, Vid Đurđević, Dragoslav Tepsić i mnogi drugi, za koje iz spomenika znamo samo imena.

Spomenuto je, da su uz ustaše pristali i Mlečani u nadi, da će sve zemlje, koje dobiju od Turaka, pripasti njima i njihovoj republici, a i bečki dvor nije s početka mislio, da sebi prisvoji Liku i Krbavu. To se može i po tome zaključiti, što je vojska generala Herbersteina g. 1685, kada je u tim krajevima udarala na Turske gradove, strašno opustošila i uništila veći dio tih krajeva. —

Prvi put je ta vojska navalila harajući na krbavske Turke, koji su se bili zaklonili u Bunić. Turci se preplašiše i predadoše grad, a sami odoše prema Udbini. Vojska na brzu ruku grad razori, sela i okolicu opustoši i popali, pa se natrag povuče.

Drugi put dođe vojska najprije pod tvrđi Grebenar. Turci su se očajno branili, stoga krajišnici nanesoše oko zidina svu silu granja i drvlja te grad zapališe. Turci spuste nešto žena i djece na konopima niz zidine, a sami se dalje opirahu sve onako u zapaljenom gradu. Vojska onda ode dalje prema Budaku i Širokoj Kuli, a Turci ostadoše mučeći se da ugase grad i utvrđujući se dalje. Tako učiniše i protjerani Bunićani.

Kada su krajišnici došli pred Budak, naiđoše na žestoki otpor. Grad je bio po položaju osobito znamenit i prikladan za obećanu, pa se je zato i srčano branio i prkosio kršćanskoj vojsci, koga je prozvala malim Budimom, jer je i on kao i veliki Budim prkosio i otimao se, stoga i odoše odatle neobavljena posla prema Širokoj Kuli.

I oko Široke Kule osvojeno je ovom zgodom tek nekoliko manjih gradića i dvorova turskih aga. Naravno, da je i ovuda bilo sve opustošeno, a djelomice spaljeno i uništeno.

Tako su i oko Novoga popalili oko 400 kuća, a onda se zaputili pred najugledniju tvrđu ličku, pred tvrđi Ribnik. Ribnik se je žestoko branio puškama i topovima, pa ga samo djelomice zauzeše i oko 9 manjih kula razoriše. Odatle odoše pokraj grada Vrebca, koji je već bio porušio Stojan Jankovič, na čvrsti Bilaj.

I Bilaj ne htjedoše potsjedati, jer ga bez opsade i ljute borbe ne bi mogli osvojiti, nego se vratiše opet pod Novi, a odatle natrag u Karlovac. Lika ostade strašno poharana, ali i opet turska.

Zaista je Lika ove godine silno stradala, jer je spaljeno oko 1000 kuća, ne računajući ovamo uništene dvorove aga i spahija, a oko 4000 komada je različna blaga kao plijen odagnato. Misli se doista, da se više nikada neće oporaviti, ali se ona, makar još uvijek pod turskim gospodstvom, malo pomalo oporavljala i pridizala čekajući Herbersteina, koji je nakanio bio god. 1685 opet doći.

Još prije ovoga ustanka u Lici i Kotárima stadoše se seliti Hrvati iz starih hrvatskih županija oko Krke i Cetine te s nekih otoka u Podgorje. Tu naseliše neka mjesta kao Jablanac, Stari-grad, Vinjerac, Karlobag, Konjsko, Ledenik, Kučište i Stanište. Ovi isti upotrijebiše tursku nevolju i stadoše razmicati svoje po-

sjede na račun ličkih Turaka. Najprije si prisvojiše zemlje na Oštarijama, u Brušanima i Rizvanuši, a g. 1686 eno ih već u Trnovcu, Bužimu i Smiljanu, gdje oru zemlje s oružjem u ruci.

Iste godine pojavio se u Senju i u Podgorju nekakov čudan vitez iz Napulja, po imenu Parella. On se ponudi kralju Leopoldu, te će Turke tjerati iz Hrvatske, a kralj neka mu zato daruje karlovaški kotar, u koji će on narod naseliti. Kralj pristane nato i imenuje ga svojim generalom, a usto mu dade nešto pomoći u novcu i u vojsci. On skupi vojsku i udari na Novi u Lici, ali bude grdno razbit. Iza toga mu nestade uopće svakoga traga.

18. Konačni izgon Turaka iz Like.

God. 1688 oplijeniše Brinjani i Otočani Liku oko Budaka, a serdar Stojan Janković očisti konačno Kotare od Turaka te prodre u Liku do Ribnika.

Istodobno i Mlečani udaraju na Knin i osvajaju komad po komad svojetajući sve za Mletačku republiku. Sada se prene i karlovački general te zatraži od Mlečana, da se stare međe u Podgorju obnove i da se republika okani Like. I baš zbog toga, da se Mlečani ne utvrde u jednom dijelu Like i da se zauvijek obračuna s Turcima, započeta je g. 1689 vojna za osvojenje Like. U toj je vojni igrao glavnu ulogu pop Marko Mesić. On je bio narodni pouzdanik i glasnik generala Herbersteina.

Na Mesićev poziv radosno se odazovu Hrvati krajišnici te se skupe sa svojim vođama 15 lipnja 1689 pod gradom Novim u Lici. S njime su bili u sporazumu i kotarani sa Stojanom Jankovićem, jer i oni upadoše u isto vrijeme u Liku.

Kada su Turci vidjeli pod svojim gradom kršćansku vojsku, prestrašiše se i predadoše Novi bez borbe, prem da je grad bio na ovisoku brežuljku i opasan tvrdim zidinama.

Isto se tako sutradan odlučiše predati Bilaj i Ribnik. Ribnik je bio dobro utvrđen grad s visokom oblom kulom na prilazu poluotočića, što ga čini na tom mjestu dosta duboka rijeka Lika. Tu je bila i džamija od kamena. Grad je sam silno stradao od vojne g. 1685 pa je uvidio, da neće moći odoljeti jakoj krajiškoj vojsci, koja je operirala i s topovima, i zato se predao.

Makar da su se bilajski izaslanici poput ribničkih izjavili za predaju, ipak se Bilaj ne htjede predati, kada je vojska 23 lipnja došla pod njegove zidine. Bilajski su se Turci pouzdavali u

svoga grada, koji je bio na strmim liticama, a opasan visokim i čvrstim zidinama, pa zametnuše boj. Turci su junački odbijali, ali kada se kršćani na juriš dokopaju džamije na obronku brda uvidješe, da se neće moći odrvati ni održati, pa se napokon predadoše.

Turci su se u Novom, Ribniku i Bilaju predali pod pogodbom, da bude slobodno otići na Udbinu onima, koji ne bi htjeli dragovoljno ostati.

Pod istom su se pogodbom predali i Vrebac, Grebenar i Široka Kula, međutim su na njih na putu do Udbine navalili Kotarani i sve ih porobili, a dosta i poubijali.

Glas o predaji turskih gradova širio se brzo, pa kada je vojska stigla pred utvrđeni Budak, ne htjede se ni on opirati, nego se predade pod istim uvjetima.

Od jačih gradova bio je ostao samo još Perušić, koji je bio odijeljen od samoga mjesta čvrstim zidom, a unutar gradskoga zida bila je jaka kula na najvišem mjestu. Po zidu i na kuli kočili su se tvrdi čardaci. Perušićani se ne htjedoše predati, nego se svom silom opriješe. Kršćani vidješe, da borbom i jurišanjem neće polučiti brzo uspjeha, pa odlučihše grad opsjesti. Opsada poče s najvećim oprezom i sa svim tehničkim mjerama. Kada sve to opaziše Turci, iza dva dana opsade predomislihše se i predadoše pod istim uvjetima kao i drugi.

Iz drugih manjih gradova bili su Turci, već odmaglili prema vjetrovitoj Udbini, pa je napokon s Perušićem bilo završeno čišćenje Like od turske vlasti.

Tako je eto Lika za kratko vrijeme pokorena, pa je pop Marko Mesić otislužio u Perušiću misu zahvalnicu.

19. Izgon Turaka iz Krbave.

Svi su Turci iz Like otišli na Udbinu, koju su odlučili braniti do zadnje kapi krvi. Tu su se nadali dobiti pomoć iz Bosne, poglavito iz Bišća.

Kršćanska vojska nije htjela otežati i dopustiti, da se Udbina dobro oboruža i još k tomu dobije pojačanje iz susjedne Bosne. Nakon kratkoga odmora zaputi se ona natrag pa već 2. srpnja 1689 prijeđe Pločanski klanac i stigne sutradan u blizinu grada Udbine.

Pod Udbinom dočeka kšćansku vojsku četa Turaka od pre-

ko 300 dobro oboružanih momaka. Zametnuše se žestoko kreševno, ali se Turci videći protivničku premoć brzo povukoše natrag u grad.

Grad je Udbina bio osobito utvrđen i po prirodnom položaju i po ratnim spremama Stoga da se ne proljeva uzalud krv i da ne ginu bez potrebe ljudi, odluči vojska opkoliti grad i oduzeti mu vodu i dovoz hrane. Tako se i dogodi. Stoga su sva vrela začepljena i onečišćena, koliko se je samo moglo. Turci su kušali to prepriječiti i do vode doći, pa je zbog toga bilo ljutih kreševa i okršaja, gdje je mnogi junak ostavio svoju rusu glavu. Opsada se duljila i neprestano trajala, a u gradu svakoga dana sve manje i manje. Napokon je gotovo sasvim nestane, jer je eno već 17 srpnja oskudica bila tolika, da su opkoljenici mogli kruh mijesiti samo uz pomoć krvi zaklanih životinja. Zbog toga se napokon moradoše predati. Prema dogovoru morali su Turci ostaviti topove, zastave, velike puške i ostalu ratnu spremu, a samo su sa sobom mogli ponijeti nešto prtljage i malo oružje. Turci su htjeli otići ravno u Bišće, ali im general zapovjedi, da idu preko Kuka i Plješivice. Po ugovoru ostaviše Turci Udbinu 21 srpnja. Bilo ih je na broj oko 1000 duša. Kada su bili tri sata hoda od Udbine, posvade se s pratnjom, i jedan Turčin ubije nekog Plaščanina. To je bio povod krvavom boju, iz kojega jedva trideset Turaka pobježe na dobrim konjima. To se je moglo samo tako dogoditi, da su pratnji pritekli u pomoć Kotarani, koji su onda ugrabili obilat plijen i zarobili mnogo turskih žena i djece.

Kako su Bunić odmah iza pada Perušića sami Turci zapalili i pobjegli, a isto je bilo i s drugim manjim krbavskim gradovima, moglo se reći da je i Krbava bila čista od Turaka.

Čim se je Udbina predala, postavi u nju general 100 vojnika, da je čuvaju. Posadu dobro snabdije različitim ratnim materijalom Pop Marko Mesić otpjeva i ovdje misu zahvalnicu i to u ruševinama stare prvostolne crkve krbavskih biskupa.

Iza toga se vojska diže i ode na noćište u Krbavicu. Drugoga dana odoše u Plaški, a odatle se 23 srpnja general Herberstein pevrati u Karlovac.

Pop Marko Mesić s primorskim krajišnicima, koje su vodili Zdunić, Holjevac, Orešković i Novačić, vrati se natrag i stigne u Zrmanju, gdje se združi sa četama Stojana Jankovića i Ilije Smiljanića, koji su u to doba osvojili bili kulu Ibrahim paše u Lapcu i kulu Nuzup - age Grizlića u Visuću. Sada sjedinjene čete otmu još Zvonigrad i Rakovnik begovima Jaiću i Atlagiću.

Tako je za kratko vrijeme pokorena i očišćena od turske vlasti sva Lika i Krbava.

Iza osvojenja stadoše Mlečani osvajati Gračac s okolicom i Podgorje. Za Gračac je tvrdio mletački poslanik, da su ga Mlečani prvi osvojili (1687), a isto i Podgorje, stoga su i bili zaposjeli Lukovo. Međutim mirom karlovačkim ostavljena je Lika i Krbava hrvatskom kralju s tim dodatkom, da se odredi, i uredi međa niz Zrmanju do mora, ali to nije izvedeno. Ipak je 12 kolovoza 1699 utvrđena državna tromeđa između Porte, Mlečana i Hrvatske, koja se nalazila na Medvedoj glavici u Debelom brdu.

Prije nego završimo ovaj dio, vrijedno je spomenuti, da Turci ne mogahu prežaliti Like i Krbave, pa su često u nju provaljivali Tako prodirješe g. 1692 sve do Divosela i Novoga, ali ih Mesić na povratku stiže u Pločanskom klancu i potuče, a plijen im otme. Tu pogiboše od njegovih glavari Ivan i Mihajl Brkljača iz Trnovca, Stipan Tomljenović i Jure Milković iz Smiljana te Sedmak Vrkljan iz Pazarišta. — Turci navale istoga ljeta i po drugi put u Liku s vojskom od 3200 momaka, ali i njih potuče Mesić u dolini Tušici kod Kurjaka blizu razvalina nekadašnje crkve, koja je bila sva sagrađena od četvrtasta kamena. Tom im zgodom uzme sav plijen, ubije ih preko 85 i zaplijeni mnogo konja.

Zbog ovih i prijašnjih junačkih djela dobio je Mesić g. 1693 posebnom poveljom priznanje i na dar Mušaluk, koji je odabrao za svoje prebivalište.

Zašto je Mesić uzeo baš Mušaluk za sebe i za svoju rodbinu sa zemljom nekadašnje turske kule, nije nam poznato, ali se u narodu priča ovako:

Kada se on htio nastaniti u Lici, kažu, da je pregledavao pojedine krajeve, od svih mu se najbolje svidio kraj oko Široke Kule i Mušaluka, prije nego će se konačno odlučiti, da gradi dvorove, kaže se, da se je obratio za savjet starom Turčinu Beši. Taj Bešo nije htio bježati iz Like, nego se je prekrstio i ostao u Starom Budaku više Mušaluka. Stanovao je u kuli, koja se i sada zove „Bešina kula“. Taj Bešo, dakle, reče Mesiću, neka se nastani u Mušaluku, a ne u Širokoj Kuli. Ako bi se, naime, nastanio u Š. Kuli, gdje raste „pšenica banica“, neka pomisli, da će mu vrapci pšenicu pojesti, dok se on vrati s Like (tj. rijeke). Bešo je to i pametno rekao, jer Kula nema ni danas dosta vode, a u Mušaluku je naprotiv dobro vrelo, današnji Mesićev bunar, i

blizu je dosta Lika. Mesić poslušao te počeo zidati kuću, koja i sada stoji pod gorskom kosom koja se po Mesiću prozvala Markuševac.

Bešića, potomaka staroga Beše, ima i danas samo u Mušaluku, dok Mesića ima po svoj Lici i Krbavi počevši od Brinja do Udbine.

20. Lika i Krbava poslije izгона Turaka

Čim su Lika i Krbava osvojene, stali su se odmah za njih otimati i nutarnjo - austrijski staleži i gradačka i bečka komora ali i rodoljubi Hrvati potaknuše spajanje starodavnih županija i s majkom zemljom.

Prvim velikim županom ličkim imenovan je grof Petar Rikardi, rodом Dubrovčanin, ali starinom Ličanin. Njemu je hrvatski sabor još g. 1683 predikat „de Lika“ To je međutim njegovo imenovanje ostalo na papiru, jer je bečka komora, koja se je gerirala kao vlasnica, prodala Liku i Krbavu grofu Adolfu Zinzendorfu g. 1692. On je g. 1693 položio zakletvu u saboru kao Lički župan i pripadnik kraljevine, ali je maio iza toga odustao od kupa. Sada opet hrvatski staleži traže svoje pravo, koje im je i priznato, ali ipak nije Lika nikada poslije sve do g. 1848 došla pod banovu upravu i vlast.

U isto vrijeme kada je Rikardi imenovan za ličkog velikog župana, bio je imenovan za ličkog podžupana Pavao riter Vitezović, ali ni on nije nikad vršio svoga zvanja. —

Vojnička i komorska uprava u onim krajevima, gdje je bila prije uvedena, bijaše tako strašna i tužna za narod, da se je on često dizao i bunio. Tako su Otočani još g. 1661 posjekli svog okrutnog kapetana Jobsta Josipa Portnera, a isto su tako učinili i Brinjani sa svojim zapovjednikom Semenićem, na narod su tada poslani kirasiri i draguni, ali i oni većinom postradaše. Napokon su uvidjeli u Beču, da je narodu teško i da mu se krivo čini, pa zato nisu traženi krivci, niti je tko kažnjen, samo da se još veća ogorčenost ne probudi i ne namame Turci, koji su u neposrednoj blizini bili i neprestano se u one krajeve zalijetali.

Takva eto komorska uprava bijaše protegnuta i na Liku i Krbavu. Zbog zuluma komorskih časnika pojavilo se g. 1693 veliko nezadovoljstvo među Ličanima, zato Beč imenuje g. 1694. upraviteljem Like grofa Koroninija, koji je bio tu u ime komore, a stanovao je obično u Gospiću. S njime je upravljao i pop Marko Mesić, ali samo onda, kada je naročito bio pozvan, jer posebnoga dekreta nije imao. To je bilo redovito onda, kada su dolazile u Liku carske komisije, da urede kakve razmirice. Takva se komisija spominje g. 1697, pa još poslije neke druge, ali sve one nisu gotovo ništa učinile.

Grof je Koronini, „cesarske svitlosti komandanf i veliki kapetan Like, Krbave i Karlobaga“; haračio nemilice i dalje. Zbog toga tuže Ličani komori Koroninija. On bude pozvan u Graz, a upravu Like dobi privremeno barun Jakov Ramšisel. Makar da je komisija našla, da je Korenini kriv, ipak mu se ništa ne dogodi, nego je samo premješten za kapetana u Križanić — Turanj na mjesto Ramšisela, koji je ostao u Lici.

21. Ubijstvo kapetana u Ribniku

1702 g.

Ramšisel se pokazao još gori, pa su i njega Ličani tužili, ali bez uspjeha, pače je Koronini poslan da provede istragu. Đurovi su zbog toga bili silno uzrujani, jer je narodu dogorjelo donokata. Narod se razbjesci i ubije i Koreninija i Ramšisela.

Neposredni je povod tome bila osuda, kojom je osuđen Vojvoda Buturac robijom na galije. Njega je tužio porkulab u Pazarištu Miloš Starčević, jer mu je, tobože, o glavi radio. Sudu je pretsjedao Karonini. Buturac je odveden u Pag, koji je tada pripadao Mletačkoj republici.

Rodbina je zatražila za Buturca pomilovanje, i ono joj je obećano, ako se položi oveća svota novaca za otkup.

Međutim prije nego je novac skupljen, urotiše se Bunjevci s odlukom, da suce poubijaju. To je sucima tj. kapetanima potajno dojavio Đuro Pavičić, oni se ipak i ne makoše govoreći, dase Ličani odavno groze, ali se neusuđuju ništa poduzeti.

U nedjelju 6 kolovova 1702 opaze kapetani u zoru, da se k Ribniku, gdje su bili kapetani, primiče rulja od kojih 300 ljudi,

stoga brzo pobješko u crkvu, gdje se zatvoriše. Razjareni ljudi tražeći ih svuda dođoše na koncu do crkve, razbiju vrata i posijeku Ramšisela, makar da ih je on za milost molio i obećavao svaku zadovoljštinu. Poslije toga uhvatiše Koroninija na samom oltaru i sasjekoše ga na komade ispalivši prije u njega dvije puške.

Oba mrtvaca svukoše do gola i izvukoše pred crkvu, da budu na ruglo svjetini.

Stvari, koje je Ramšisel kod sebe imao, razgrabe i odnesu, a onda ispreblijaju Pavla Mudrovčića i pisara, koji su Buturcu s kapetanima sudili.

Pobunjenici krenu poslije odmah na Bilaj s nakanom, da tu ubiju kapetana Franju Portnera, ali se on sa ženom, djecom i s nekoliko prijatelja zatvori u zidine staroga grada, odakle se je ljudski branio.

Kada su vidjeli buntovnici, da ne mogu ništa učiniti bez velikog krvoprolića, ostaviše Bilaj i Portnera, ali se zato osvetiše članu suda Vidu Bogdaniću, koga porobiše i kuću mu upališe. Bogdanića i Miloša Starčevića protjeraše iza toga iz Like.

Odmah poslije ovog krvoprolića nastade mir, a buntovnici poslaše po popa Mesića. On dođe, ukori ih i ujedno pozove, da budu vjerni i pokorni kralju, na što oni prisegoše.

Mesić onda ode u Senj zapovjedniku primorske Krajine, da mu sve razloži i protumači, kako ne mogu oni više živjeti pod upravom komore, neka ih stoga kralj podvrgne generalima i neka im se oprostí kazna za počinjeno umorstvo.

I sam biskup Martin Brajković dođe u Liku te narodu progovori pred crkvama u Pazarištu i Perušiću. To je primirilo njihov bijes toliko, da su povratili i stvari, koje su odnesli ubijenim časnicima. Te je sve stvari g. 1704. predao Mesić novom ličkom kapetanu barunu Oberburgu.

Kralj je iza toga odlučio, da se krivci nemaju odmah kazniti, nego neka se samo buntovni Bunjevci smjeste u druge krajeve, na pr. u Gračac. Uprava je povjerena 22. IX. 1702. popu Marku Mesiću, dok ne bude imenovan novi kapetan. Na to se nije uostalom dugo čekalo, jer je već g. 1703. imenovan ličkim kapetanom spomenuti barun Oberburg.

Sada su krivci za ubistvo u Ribniku predani 29. XI. 1704 riječkom kapetanu s nalogom, da ih izvede pred komisiju u Bakar.

Radi toga se porodila nova buna u Budaku i Perušiću, a kada su i ovi pobunjenici svladani i uapšeni, budu zatvoreni u nekadanji stari Zrinjski grad, u Kraljevicu.

Svojta uapšenika navali g. 1705. iznenada na kraljevički grad, ali je ljuto postradala.

22. Daljni život pod komorom

Rđava uprava kapetana Oberburga uznemirivala je sve više narod u Lici i Krbavi, koji je živo želio, da se riješi komore i da dođe pod vojnu vlast generala karlovačkoga.

Godine 1704. sastade se narod na dogovor u Korenici, gdje bude zaključeno u prisutnosti Oberburga, da se neće više pokoravati komorskoj upravi. Komorska uprava, rekoše, neka zadrži Senj, Gacku, okolicu brinjsku i krajeve preko Kapele, a karlovačkom generalu neka se ustupi Lika i Krbava i sav prostor prema turskom kordunu.

Izvršenje ovoga zaključka nailazilo je na mnoge zapreke, stoga se je otezalo. Ipak je general grof Josip Rabata na prolazu u Senj g. 1709. primio odlično izaslanstvo Ličana i Krbavaca u Otočcu, koje ga je pozdravilo kao svoga budućega generala. Među odličnicima bio je i arhidakon pop Marko Mesić.

Iste su godine 1709. odnijeli komisiji u Ljubljanu molbu s istim zahtjevima. Molbu su predali na hrvatskom jeziku, a vođe su deputacije bili: bunički kapetan Dobrovoy Knežević, medački kapetan Luka Bogdanić i protopop Like i krbave Jovan.

Napokon stiže g. 1712. kraljevsko rješenje, kojim su konačno Lika i Krbava oduzete komorskoj upravi i podvrgnute karlovačkom generalu.

Mjesto komorskoga upravitelja postavljen je na čelo pokrajini posebni veliki kapetan, grof Karlo Attems. Iza toga je malo pomalo uređena vojska, mjesna uprava i sudstvo. Sve javne isprave pisane su hrvatskim jezikom latinicom, a gdjekad i ćirilicom.

Grof Attems stanovao je u Bagu i imao sa sobom njemačku stražu od 24 vojnika. U Lici i Krbavi bilo je 26 vojničkih pošta sa 1800 konjanika i 4675 pješaka. U Smiljanu je bio t. zv. „burggraf“, knez i zastavnik, a u Novom uz to i vojvoda na Kallauri. Tako je bilo i u nekim drugim mjestima po svoj Lici i Krbavi.

Međutim je to uređenje bilo vrlo slabo krivnjom različitih komisija, koje su s narodom zlo postupale. Zbog svega toga nije narod osjetio olakšice, pa mu se činilo, da mu je komora još uvijek za vratom.

A doista je i bilo tako, jer su Liku i Krbavu bacali za novce iz ruke u ruku. Tako ju je bila kupila, barem na papiru, gradačka komora za 65.000 forinti, a neki rimski patricij Gračić nudio za nju 100.000 forinti.

Evo što je o tom Gračiću zabilježeno u zapisnicima hrvatskoga sabora: U ugarsko - hrvatskom saboru g. 1715. radilo se o tome, da se Lika i Krbava predadu Hrvatima. Tada se javi Jakov Sempronij Gračić, patricij rimski, koji reče, da je već caru Leopoldu dokazao, da je njegov rod potekao od staroga roda rimskoga svima poznatoga Sempronija Graha, da su mu to priznali Leopold i njegova kancelarija, kada se je njegov rod povratio iz Turske pod carsku vlast. Njegovi su stari u rimsko doba izgradili mnoge gradove u Lici, od kojih se Gračac zove po njegovu imenu. On kani, tako je govorio, otkupiti svoju staru djedovinu za veću svotu (100 hiljada forinti), nego što je komora dala. Neka ga stoga njegovi zemljaci podupru u tome, da ovaj narod dođe pod svoje stare zakone, a ne da dođe pod tuđe zakone i običaje. — Lika ipak ostade pod komorom, a Gračić je nije dobio.

Nisu li to čudne i zanimljive stvari! Je li mogao narod osjetiti onda poboljšicu i misliti, da nije više pod komorom! Nije čudo stoga, da se je taj narod uvijek bunio, pa na svaki znak i vijest o ulasku carske vojske morao slutiti, da se opet radi njemu o glavi, da se opet radi o trgovanju s njim.

23. Koliko je Turaka pokršteno.

Po službenoj svjedodžbi senjskoga kaptola krštena su u Lici i Krbavi nastojanjem Mesićevim 882 odrasla Turčina osim djece, koja nisu brojena, a pretvorene su četiri džamije: u Perušiću, Budaku, Bilaju i u Ribniku u kršćanske crkve. Neke starije žene nisu se htjele krstiti. Pokršteno ih je najviše u Perušiću: 55 turskih kuća sa 252 muške glave. Znamenitije su porodice u Perušiću bile ove: Jurišići, koji su obnašali čast dizdara ili porkulaba, Krekovići, Murgići, Hećimovići, Domazetovići, Karići, Turići, Milkovići i Kasumovići. Po nekoliko ih je pokršteno u Budaku, Novom, Kaniži i na Udbini i još po nekim mjestima, tako da je g. 1696. bilo popisano pokrštenih Muhamedanaca 1700 odraslih duša. R. Lopašić spominje osim ovih u Perušiću po imenu još ove: U Kaniži Ahmeta poslije Ivana Čanića, carskoga poručnika, zatim

Turića, Engića i Šabića; u Novom Šabanovića, Miašića, Asića i Plišića; u Gospiću Alića; u Buniću Mustadina i Rastića; a na Udbini Bulića.

Za ovih vojna bile su Lika i Krbava silno opustošene, a naroda je bilo tako malo, da nije u nekim krajevima bilo vidjeti na čitave milje ni žive duše, ta samih pustih gradova bijaše oko 50. Zato je po naredbi generala Herbersteina počelo ubrzo naseljavanje Like i Krbave. I zbilja su se doseljavala čitava plemena i pojedine porodice, kojima je dodijeljivana zemlja po napatku Mesićevu. Svi su ipak bili primljeni pod uvjetom, da u Krajini služe prema potrebi kao vojnici.

24. Stanovništvo Like i Krbave.

Biskup Brajković izvješćuje iz Mušaluka hrvatskog bana Bačana 12. VIII. 1702. i dijeli sav narod ovako: 1) pokršteni Turci, 2) plemići Hrvati, 3) Bunjevci, 4) Kranjci i 5) Vlasi šizmatici.

O pokrštenim Turcima govorili smo, a sada treba da se nešto kaže i o drugima.

Najodličniji doseljenici bijahu plemići Hrvati, koji su se doselili od Otočca, Brinja, Senja, Modruša i iz drugih susjednih mjesta. Po govoru su bili čakavci. Među njima je bilo dosta porodica, koje su bile pobjegle iz ovih krajeva pred silom turskom.

Drugo su pleme Bunjevci, koje kadšto spomenici zovu i katoličkim Vlasima. Oni su po govoru štokavci ikavci, a došli su iz Hercegovine i sjeverne Dalmacije, gdje su ih Talijani zvali Morlacima.

Kranjci su tako prozvani po pograničnom kraju, naime Kranjskoj otkuda su došli, a i po kajkavskom narječju, kojemu su naginjali. To su žitelji od Delnica, Broda na Kupi, Moravica i drugih mjesta, a naseljeni su u Kaluderorcu, Gornjem Kosinju, Mušaluku, Brušanima, Ribniku i još po nekim mjestima.

Najbrojnije bijaše pleme Vlasi šizmatici, kako ih zovu službeni spisi. Njih je već u tursko doba bilo dosta, ali ih je mnogo izginulo u različnim bojevima. Sada su novi došli iz Dalmacije i Bosne, pa od Otočca i Brinja, gdje ih je bio naselio u 17. stoljeću Vuk Frankopan. Po govoru su oni štokavci ijekavci. Oni se danas s pravom nazivlju Srbi, isto tako kako se Bunjevci ili katolički Vlasi zovu s pravom Hrvati.

Pravoslavni Srbi, kada su se poslije izгона Turaka doselili

u ove krajeve, počeli su popriječno gledati pokrštene Turke, jer su, po njihovom mišljenju, uživali prostranije i plodnije zemlje. I doista se događalo, da su udarali na njih, ali su ovi uz pomoć Hrvata ostajali ipak na svom zemljištu. Pa opet se je našlo nešto ovakvih poturčenih porodica, koje su zemlju ostavile i iselile se. To se je zbilježilo među ostalim i u Perušiću.

25. Konac rada popa Marka Mesića.

Godine 1702. buknuo je bila u Ugarskoj Rakocijeva buna, pa su i tu morali sudjelovati Ličani. Tako je pop Mesić priskočio u pomoć Međumurju sa 450 ličkih konjanika, a onda i dalje s njima ratovao u Ugarskoj, dok se nije morao vratiti kući, da brani Zvonigrad od Mlečana. Tako je on i tu s Ličanima mnogo doprinio, da nije buna Rakocijeva u Hrvatskoj uspjela.

Dok se je on tukao na bojištima, dotle je Oberburg upravljao Likom. Taj se Oberburg nije puno razlikovao od predašnjih kapetana. I pod njim je narod patio i mnogo mu nepravde nanio. On je kriv, da su se mnogi pokršteni Perušićani oselili iz Like. U tom su mu bili desna ruka pravoslavni i bunjevački žitelji, koji su krivo gledali pokrštenike, jer su ovi uživali prilično dobre i plodne zemlje.

Mesić se je inače brinuo za vjerske i crkvene stvari. Tako su njegovom brigom osnovane g. 1690. katoličke župe: u Budaku Perušiću, Pazarištu, Ribniku i u Novom; god. 1691. u Karlobagu, g. 1692. u Gornjem Kosinju; g. 1702. u Podlapači; g. 1704. u Lovincu; g. 1706. na Udbini; g. 1708. u Smiljanu i napokon g. 1709. u Rudopolju, dok je to još prije učinio kod svoga dvora u Mušaluku.

U javnu se je upravu pačao, kada je bio pozvan. Tako je g. 1704. izravnao razmirice između Udbinjana i Pišaćana radi zemalja; a g. 1707. uredio je međe Udbinjanima, Mekinjarcima i Jošancima. Isto je tako uredio međe Brinjanima, Stajničanima i Dabranima. Zadnje mu je takvo djelo bilo, da je g. 1712. dosudio Hrvatima Udbinjanima zemlju t. zv. Slatina, koju su bili prisvojili Jošanci.

Posljednje vrijeme svoga života proboravio je Mesić ponajviše u Karlobagu, gdje si je bio sagradio i kuću. Tu je za uvijek zaklopio svoje umorne oči 2. veljače 1713. godine.

Pop Marko Mesić bio je jedan od najkarakterističnijih i

najzaslužijih Hrvata svoga vremena. On je osobito utjecao na razvitak vojne Krajine, kojom su upravljala po svojoj dragoj volji njemačka gospoda gradačkoga i bečkoga ratnoga vijeća. On je svojim radom u Lici i Krbavi bio od pomoći tisućama naroda, koji živi na prostoru među Kapelom, Velebitom i Jadranskim morem. On je, tako reći, narodni dobrotvor, o kojemu zahvalni potomci još i danas pjevaju:

„Zlatnu mašu maši, britku čordu paši!“

26. Lička ili t. zv. Bunjevačka buna

Vrhovni lički kapetan grof Attems bijaše čovjek pristran i radio je sve na svoju ruku. Ličani su se često tužili i na njega i na druge časnike. Kako tim tužbama nije udovoljavano, dolazilo je do nemira i pobuna, iz kojih su uvijek Ličani izlazili kraćih rukava.

Manje su se bune dogodile god. 1727. i 1728, zbog kojih su bili dugo u zatvoru knez u Podlapcu, knez u Vrebcu, zastavnik u Mekinjaru i još nekoliko seljaka.

Samovolja carskih časnika i neprestane pobune u Lici i Krbavi zadavale su Beču dosta brige i posla, pa je napokon odlučeno, da se u Liku smjesti posebna četa od 200 vojnika, koji će držati red i svaki otpor ugušiti.

Godine 1732. imala se ta odluka izvršiti, a zapovjednikom te nove posade imenovan je kapetan Pretzern, koji je poznavao otprije ličke odnošaje. Kako narodu nije bilo posve jasno, pod čijom je zapravo upravom, pobojavao se, da ga opet stavljaju pod komoru. Istina, reklo mu se, da do toga neće doći, nego baš naprotiv, da će ga ta posada štititi od svakovrsne samovolje, ipak je on bio nezadovoljan. Našlo se k tomu i huškača, koji su ga u njegovoj sumnji potkrepljivali, i narod se zbilja pobunio.

Smiljan je, čini se, bio središte ustanka, jer je odatle bio i vođa Jure Tomljenović. U prvi čas pristadoše uza nj Novi, Divoselo, Bilaj i Ribnik, a poslije im se pridružiše i sva ostala sela lička i krbavska: Trnovac, Počitelj, Vrebac, Mogorić, Medak, Rađuč, Lovinac, Gračac, Komić, Udbina, Bunić, Perušić itd.

Sastanci su se držali pod Miljačom u Smiljanu, a kasnije na Cerovcima više Gračaca. Jure, koga su jednom pobunjenici oslobodili iz vojničkih ruku, izdade proglas, u kome pozivlje narod, da se digne na obranu svojih prava.

Proglas je rasturen u narod pa je poslan i starom kapetanu

Dobrovoju Kneževiću u Bunić, koji ga je prepisao i poslao sa svojim dodatkom u Korenicu.

Kada se bila skupila prilična grupa pod Krčmarom, odoše u Mušaluk, gde zapališe Mesićevu kulu i neke kuće, a onda odjuriše u Perušić, gde učiniše isto s Oreškovića kulom. Perušičani ne htjedoše ići od svojih kuća, nego obećaše dočekati carsku vojsku i potući je.

Odatle se pobunjenici zaputiše u Podlapaču, a međutim je vojska došla u Liku i utaborila se kod Kaniže, gde su bile vojničke zgrade i samostan kapucina Perušičani su im, istina, kod Kvarata htjeli zapriječiti prolaz, ali ih vojvoda Tadija Kolaković umiri razloživši im, da o komori nema ni govora.

Vrativši se iz Podlapače saznadoše pobunjenici, na svoju žalost, da je vojska došla, a oni se bili većinom razišli putem. Ipak se na brzu ruku skupiše i htjedoše udariti na vojsku, ali Pretzern i Kolaković namame vođe k sebi i pozatvaraju ih, a ostala se družba razbježa, kada na nju udariše iz topova. Sada Mečani, Radučani, Lovinčani i drugi iz onih krajeva odu svojim kućama, a na okupu ostadoše većinom ljudi iz sela pod Velebitom t. zv. Bunjevci. Oni nastaviše započetu bunu, koja se po njima i zove Bunjevačka.

Vojska udari na njih kod Oštarija 18. kolovoza i nakon krvava boja rastjera ih. Još su se neko vrijeme po Velebitu skupljali, ali kada nastadoše jesenske kiše, vratiše se kući.

Malo poslije sazove Petzernu seljake u Kanižu, gdje su se zekleli, da se više neće buniti i da će biti pokorni i vjerni.

Istraga o počinjenim nedjelima i o pobuni uopće vodila se u Otočcu. Kakova istraga! Osuda je tu izrečena, a potvrđena od višega suda. Strašna osuda! Svi su glavni krivci kažnjeni ovako:

Jure Tomljenović kao glavni začetnik bune ima se na konjskim repovima na četvero raskidati.

Vuku Gajiću kao pismenom čovjeku ima se najprije otsjeći desna ruka, a onda glava.

Mili Maras, Iliji Šikiću, Francetiću, Dmitru Krajnoviću i Tomi Obradoviću ima se otsjeći glava.

Osim toga imadu se kuće svih buntovnika porušiti.

Eksemlarna kazna! Osuda je izvršena u Otočcu.

Malo poslije izgubiše glave i knezovi podlapački i vrebački te zastavnik mekinjarski. Njihove glave nabiše na kolce i izložiliše na Bilajskom mostu preko Like, a tu su im i trupla zakopana. I njihove porodice izgubiše kuću i zemlju.

Desetorica drugih iz bune 1728. g. kažnjeni su svaki sa tri godine robije.

Perušićani, koji su se bili suprotstavili ulazu Kolakovićevu u Liku, kažnjeni su tako, da su morali platiti 400 mletačkih dukata. —

Starca Dobrovoja Kneževića iz Bunića objesiše, a njegovu sinovcu Milinu bi otsječena glava.

Marku Krpanu iz Lovinca sudio je sud u Senju g. 1733. I on je izgubio glavu i imanje kao i Knežević.

27. Poslije Bunjevačke bune.

Da se takvim nemirima učini kraj, započne dvorsko ratno vijeće g. 1734. s uređenjem krajine, koja se smatrala kao carska zemlja, a svi su ljudi, koji primaju bilo kakvu plaću, carski ljudi. Mjesto narodnoga imena hrvatskoga počеше ih zvati naprosto krajišnicima.

Tome je uređenju bila glavna svrha, da ovaj snažni narod dobiju u redovitu i stalnu vojsku, koji će se boriti sa svojom poznatom hrabrošću za svoje gospodare.

I zaista su oni već slijedećih godina ratovali protiv Turaka pod zapovjedništvom princa Hildburghausena, koji je bio preuzeo uređenje Krajine. Ti su se ratovi vodili do g. 1739., kada je utanačen mir.

Hrvatski staleži onda zamoliše (1740.) i novu kraljicu Mariju Tereziju, da se Krajina pripoji Hrvatskoj, ali i ovoga puta bez uspjeha.

U austrijskom nasljednom ratu borili su se krajišnici na svim bojištima (1740. - 1748) i svagdje se znatno istakli.

Dok su se još ovi bojevi vodili poče Hildburghausen 1745. uređivati Krajinu od Kupe na zapad i jug.

God. 1746, bi razdijeljena ta zemlja na četiri pukovnije, koje su se zvale u početku po svojim zapovjednicima, a kasnije dobiše imena po krajevima, u kojima su bile postrojene. To su slunjska, ogulinska, otočka i lička pukovnija.

Pukovnije su bile razdijeljene na bataljune; svaka je od njih imala po 4 bataljuna, a lička 6. Mjesto starih kotara, knežija i općina postavljene su satnije ili kumpanije. Starodavne vojvode i knezove zamijeniše sada časnici i zapovjednici kumpanija, koji obično nisu bili Hrvati. Mjesto hrvatskoga uredovnoga jezika uveden je njemački.

Otkupa od vojne službe uopće nije bilo. Plaća je časnicima bila za vrijeme rata kao i svima drugima u državi, ali su zato 'u u vrijeme mira imali samo polovicu. U mirno se je doba morao vojnik sam hraniti i odijevati. Svoje staro narodno odijelo moradoše zamijeniti carskom monturom, koja je bila skrojena po kaplup ugarskih regularnih vojnika.

Ove radikalne mjere i reforme izazvaše nezadovoljstvo posvuda, jer su dokidale vlast knezova i vojvoda, ali im je najteže bilo odbaciti odijelo otaca svojih, svoju čast i uspomenu. Zbog svega toga diže se očita buna u ogulinskoj pukovnici, u Senju, oko Brinja i u jednom dijelu Like.

28. Brinjsko - lički ustanak.

Veliki narodni zbor sastade se 5. kolovoza 1746. u Jezernima, gdje se sastadoše zastupnici Brinja, Senja i Like. Proglašom pozovu svu Krajinu, da svaka kuća dade po jednoga oružanoga momka u vojsku. Koji se tomu usprotivi, bit će mu kuća zapaljena. Časnike odlučiše silom natjerati u svoju vojsku pod prijetnjom gubitka glave.

Prvi se digoše Brinjani s okolicom. Svoje časnike protjeraše, a potčasnicima polomiše njihove batine, koje su po novom propisu nosili za znak, da oni imaju pravo batinati onoga, koga gospoda osude na to. Konje odagnaše, a kola razbiše, na kojima se je imala dovesti nova montura. Napokon otjeraše regularnu vojsku, koja je čuvala brinjski grad.

Sabrani Brinjani krenuše prema Stubici, gdje se je skupilo do 2000 oboružanih ljudi, koji se proglasiše „Božjom vojskom“. U tom se imenu krije povod i pobuda ustanka, ali nam ono nije jasno, i mi neznamo, što je značilo. Možda je to ime poteklo otuda, što je svećenstvo bilo naklono ustanku, pa su, po njihovu tumačenju, nebesa imala zaštititi „stare pravice“ naroda.

Karlovački general Šercer zapovjedi potpukovniku ličkomu Depociju, neka ustanak uguši sa 2 bataljuna otočka i 2 kumpanije ličke. Sam Šercer dođe u Otočac i pozove odatle ustaše, da se razidu, ali videći, da ga nitko ne sluša, vrati se u Karlovac.

Međutim je ustašama ponestalo hrane, pa se većina vrati svojim kućama. Koncem augusta izabraše ustaše deputaciju od 7 ljudi, kojoj je na čelu bio major auditor Mateša Kuhačević iz Senja, narodni prijatelj i hrvatski pjesnik, Ta je deputacija imala otići u Beč, da preda tužbu i moli milost.

Čim je Kuhačević stigao s deputacijom u Beč, dade ih ratno vijeće odmah zatvoriti. Odatle ih poslije pošalju u Karlovac na sud, gdje je princ Hildburghausen sastavio sudski senat od samih nesmiljenih stranaca.

Narod se već u to doba umirio, ali glave ustanka budu i-pak najoštrije kažnjene. Deseticu ih pogubiše mačem; trojicu smrviše na kolo, a glave im otsjekoše i nabite na kolac istaknuše; 7 časnika i potčasnika osudiše na vječni zatvor, a petoricu poslaše na šanceve. Matešu Kuhačevića zatvoriše u Špilberg, odakle je tugovao u svojim hrvatskim pjesmama zbog zle sudbine svoje i svoga rodnoga grada Senja. God. 1756. preveden je u Beč, a odatle u Šlosberg kod Graza. Na slobodu je pušten u lipnju 1772., ali je već u rujnu iste godine u Grazu umro.

Hildburghausen je polučio svoju svrhu u vojničkom pogledu, ali je zatro sve, što je bilo sveto ovom narodu. Narodnom jeziku nije bilo mjesta ni u školi ni u uredu. Obrt i trgovina ne mogahu se razvijati. Stare narodne nošnje nestade uvedenjem uniforme. Romantični krajevi gornje i donje Krajine preobraziše se. Starodrevnih gradova, samostana i crkava bivaše svakoga dana manje. Neke starije zub vremena, a neke došljaci razoriše, da iz njih uzmu materijal za svoje oficirske stanove, magazine i za tamnice. Mnogi monumentalni spomenici bjehu upotrijebljeni za taracanje cesta i za carske zgrade. Što je ostalo pismenih spomenika od Turaka, odneseno je u Graz i Beč, gdje se nije na njih pazilo, jer je tuđincu sve ono bilo nagrdno i nakazno, što je Hrvatima bilo staro i sveto. O tome, da se banska vlast obnovi od Drave do Jadranskoga mora, nije bilo više ni govora.

29. Buna u Lovincu.

U mjesecu lipnju 1751. g bukne iznenada buna u Lovincu u Ličkoj regimenti. Generaj Petazi odredi, da imade bunu ugušiti 500 Otočana. Oni doista odoše u Lovinac i brzo bunu ugušiše, za što zaslužiše osobitu pohvalu.

Lovinčani su bili vrlo oštro kažnjeni: osam bundžija plati glavom, devet je kuća spaljeno, a njihovi stanovnici protjerani, mnogo je pojedinaca osuđeno na prisilnu rabotu u opkopima, a trojica su morali trčati kroz šibe. Ova je kazna, kako izvještaji svjedoče, prošla mirno, a prisutni glavari i najstariji ljudi moradoše priseći vjernost klečeći s uzdignutim rukama. Zvona su napokon, kojima se zvonilo na uzbunu, bila posve razbita.

Pričaju mi, da je mjestu tom prilikom za kaznu na 100 godina oduzeto i ime „Lovinac“ i dato mu ime „St. Mihael“ kao što je i Bruvnu bilo oduzeto ime „Bruvno“, a dato mu ime „St. Peter“, jer je i Bruvno tom zgodom sudjelovalo u buni i ubilo svoje oficire, kao što su učinili i Lovinčani.

I zaista na starim zemljopisnim kartama kroz 100 godina nećeš nigdje naći Lovinac i Bruvno, nego samo St. Mihael i St. Peter.

30. Služba u regimenti.

Na čelu je regimente ili pukovnije bio pukovnik, kojega su obično zvali obrstar. Svaka se pukovnija dijelila na četiri bataljuna: prvi je generalov, drugi obrstarov, treći obrstlajtnantov (potpukovnikov), četvrti majorov. U vrijeme rata odiaze tri bataljuna u boj. Svaki bataljun ima u mirno doba po četiri, a u ratno po šest kumpanija (satnija, četa). Svaka kumpanija ima obično preko 200 momaka.

Straženje na Krajini sačinjava u doba mira glavni dio vojničkoga života. Čardaci uz tursku granicu raspoređeni su bili u 18 stoljeću tako, da se od jednoga do drugoga moglo lako sve imati pod okom. Svaka je pukovnija imala do 80 čardaka, a u svakom po deset ljudi.

Čardak je postojao i prije, ali je sada bio ljepše i udobnije sagrađen: imao je peć, kuhinju i jednu sobu s klupama, na kojima su počivali oni vojnici, koji nisu bili na straži. Prema turskoj granici ima trijem, na kojemu boravi vojnik motreći uvijek na granicu i svoju okolicu. Ti su čardaci služili zato, da spriječe eventualnu provalu Turaka, a i zato da zapriječe Turcima svaki prijelaz i pojedince, jer su Turci znali k nama donositi kugu i bolesti, što se je ipak uza sav oprez više puta dogodilo.

Kada je g. 1788. počeo rat s Turskom, moralo je 16 graničarskih bataljuna na granicu, da zaustave eventualnu provalu Turaka. Tada su bili uređeni i pričuvni bataljuni po 1200 momaka. U isto je nekako doba određeno, da udovice oficira, koji su poginuli na bojnom polju ili umrli od dobrih rana, imadu dobivati penzije bez obzira, jesu li položili kauciju ili nisu.

Kada je Leopold II. sklopio mir u Svištovu 1791. g. 4. VIII s Turcima pripali su hrvatskoj krajini Cetin, Drežnik, Lapac, Srb, Vagan i neka druga sela uz bosansku među. Na ovo su zemlji-

šte navalili Turci iz Bosne g. 1809. i popalili sva sela na otočkom, ličkom i ogulinskom Kordunu osim Tiškovca i Kupirova. Narod se razbježa po Plješivici, ali kada se razglasi, da će Turci udariti na Liku i Krbavu s namjerom, da ih opet vrgnu pod svoju vlast, skupiše se Ličani, da to zapriječe. Čete se skupiše na Kuku i Lumbardeniku pod vodstvom zрманjskoga kaludera Neofila Ajdukovića i braće Babića iz Tiškovca. Turci doista naskoro navališe, ali ih Ličani junački dočekaše i potukoše, te se moradoše vratiti natrag u Bosnu neobavljena posla.

31. Lika i Krbava pod Napoleonom Velikim

Još g. 1805 dobio je Napoleon Dalmaciju s Istrom, a g. 1809. morade mu otstupiti car Franjo Liku i Krbavu s onim dijelom Hrvatske, koji je bio na desnoj obali Save od kranjske međe do ušća Une u Savu. Napoleon je onda od toga dijela Hrvatske te od Dalmacije, Kranjske, Istre, Gorice i Koruške stvorio pokrajinu (kraljevinu) Iliriju, koja je bila razdijeljena u dvije divizije sa sjedištem u Zadru i u Ljubljani. Divizije su se dijelile na okružja, kojima su bili na čelu intendanti. Sjelo jednoga okružja bilo je u Gospiću, a prvim pukovnikom u ličkoj regimenti bio je imenovan Marko Slivarić.

U maju 1809. g. navališe francuske čete iz Dalmacije na Liku. Na 17. maja bila je bitka kod Graba blizu Gračaca, a 21. kod Bilaja, gdje su se Ličani i Otočani odlučno borili, ali su ipak bili poraženi i pretrpjeli su znatne gubitke, jer je na njih udarao sam maršal Marmont sa 7000 francuskih vojnika. Poslije toga prođe Marmont sretno kroz Liku pa ode preko Vratnika u Senj i dalje u pomoć caru Napoleonu, koji je skupljao vojsku kod Beča.

Lička i Otočka pukovnija pripadale su zadarskoj diviziji. Početkom g. 1810. bijaše uvedena francuska vojnička vježba, pa je stoga došlo više francuskih oficira i podoficira za obučavatelje. Francuski je vojni reglement preveo kadet Dane Rastić, rodom iz Bunića. Ovaj je Rastić bio poslije general, a umro je kao podmaršal g. 1853 u Gospiću.

Nakon mira u Znajmu zaposjele su francuske čete spomenuto područje i osnovale kraljevinu (pokrajinu) Iliriju. Graničarske su čete morale predati oružje generalu Franji barunu Jelačiću, što su one i učinile, ali kome drugome jedva bi to mirno učinile. Iste godine u studenom položise prisegu Francuzima, i otada je

uvedena francuska vladavina, koja je potrajala sve do pada Napoleona g. 1814.

Svakome je službeniku (plaćniku) bilo ostavljeno na volju, da ide preko Save ili da ostane kod kuće. Samo se u početku nekoji otsele, a većina ostade. Pa ipak se 4. listopada 1810. iseli oko 4000 žitelja iz udbinske i bruvljanske satnije, koji se nastaniše u Srijemu i Banatu. Te je iseljenike vodio pop Ciuk i satnjski pisar Stošić, koji je kasnije u Krajini bio major.

Jezik državne uprave i zakonodavstva bio je francuski, ali su Francuzi dopuštali, da se uređuje i hrvatskim jezikom.

Svakom oficiru i uopće službeniku ostavi francuska vlada njegov čin, pače je mnoge i promaknula na više položaje. Uglavnom je ona pridržala sav austrijski sistem.

U pogledu crkvenom spadala je sva Hrvatska preko Save pod senjskoga biskupa Ježića, prijatelja Francuza i počasnog legionara. Crkvi je bio oduzet nadzor nad pučkom školom, a uveden je katolički i državni katekizam francuskoga carstva.

Francuska je vlada za ono kratko vrijeme, što je Ilirijom vladala, vrlo mnogo učinila. Gradila je ceste, podizala škole, brinula se za sigurnost zemlje. Državno su redarstvo uredili Francuzi upravo uzorno, jer je javna sigurnost bila vrlo slaba, osobito u krajiškom dijelu Hrvatske. Na dnevnom su redu bila razbojstva i različite otimačine. Francuske su vlasti nastojale na svaki način, da to zlo prestane. Svaka je općina, tako je zapovjeden, imala odgovarati za svaki nevaljani čin u njezinu području. Za razbojstva, krađu i bijeg iz vojske bio je proglašen prijevika sud.

Krivci su vješani pred njihovim kućama. Ako je koja stvar bila izgubljena, pa se našla, nije je smio nitko dignuti, a ako je to učinio, morao ju je odnijeti u crkvu, da je vlasnik može naći i uzeti. Krajišnici su pripovijedali, da je bilo zabranjeno imati bravu na staji, a gospodarsko je oruđe moralo ostajati u polju ili na dvorištu. Oružje se moglo nositi samo dopuštenjem redarstva i vojnog zapovjedništva. To je sve tako djelovalo, da je uskoro nestalo hajdučkih četa, krađe i otimačine.

Koliko su Francuzi načinili dobra u Iliriji, vidi se najbolje iz riječi kralja Franje. Kada je naime kralj Franjo poslije pada Napoleona putovao je po Iliriji, običavao je svakoga puta, kada bi nešto novo vidio, pitati:

— Tko je to načinio? —

— Francuzi, — glasio je odgovor.

— A tko je ono načinio? —

— Francuzi, — bijaše isti odgovor.

Tako mu se dogodilo isto na mnogo mjesta, stoga je napokon izrekao ove riječi:

— Šteta, što ti Francuzi nisu dulje ovdje ostali, oni bi još mnogo toga bili učinili. —

32. LIČANI I OTOČANI

u Rusiji godine 1812.

U velikoj vojni na Rusiju, koju je vodio Napoleon g. 1812, sudjeluje jedan bataljun Ličana i jedan Otočana. Oni sačinjavaju prvu hrvatsku pukovnicu pod zapovjedništvom pukovnika Marka Slivarića. Bilo ih 1658 vojnika i oficira. Ova je pukovnica bila došla u Veronu 15 veljače 1812, odakle je 4 ožujka krenula u Rusiju. U sastavu je bila 13 divizije, koja je bila dio 4 zbora principa Eugena Napoleona, potkralja Italije. Na 30 lipnja prešla je ova divizija rijeku Njemen i utaborila se kod Starebrskija.

Čim je francuska vojska došla na rusko zemljište, morala se je svaka pukovnica sama skrbiti za hranu, koju su stanovnicima gotovim novcem plaćali.

Naša pukovnica ode poslije prema mjestu Ostrovno, koje leži na lijevoj strani Dvine nedaleko Vitebska. Dne 26 srpnja sukobi se kod Vitebska s Rusima. U tom su se boju osobito odlikovali, ali i ljuto stradali, jer im pogibe kapetan Stratiko sa više vojnika, a ranjeni su bili: pukovnik Slivarić, major Coste, kapetan Maragon, Ivanković i Pfeifersberg, natporučnik Orešković i poručnik Grubišić sa više vojnika. — Vojnici Marko Kokotović i Milan Grubić, obojica rodom iz Kosinja, bijahu teško ranjeni u noge. Kada su vidjeli, da neće moći rana preboljeti, dogovoriše se, kako će učiniti kraj svojim mukama. Oni potpuniše puške pa na zapovijed jedan u drugoga ispališe i ostadoše na mjestu mrtvi. Ta je hladnokrvnost zadivila Francuze, pa i samoga cara Napoleona. Poslije naša pukovnica taboruje 15 i 16 kolovoza kod mjesta Krasnoje, koje leži na desnoj obali Dnjepra, a nedaleko Smolenska. Dne 16 u noći primakoše se Smolensku, gdje dođe do krvave bitke 17 i 18 kolovoza. — Grad Smolensk leži na obje strane Dnjepra, a zovu ga „Ključ i vrata Rusije“. Kuće su onda bile

većinom drvene. Oko grada bio je jak zid sa čvrstim kulama. Kada je izdana zapovijed, da se udari na grad, stadoše pucati francuski topovi, koji razarahu kuće, a mnoge i zapališe. Rusi u noći ostaviše grad, a Francuzi sutradan udoše u razrušeni grad. Gubici su s obje strane bili znatni: Rusa pade oko 10.000, a isto toliko i Francuza. Napoleon je tom prilikom pohvalio prvu hrvatsku pukovnicu i podijelio šest redova počasne legije. Odlikovani su bili kapetani Pfeiffersberg i Franjo Ivanković, natporučnici Slivarić i Mile Orešković te potčasnici Milošević i Karakaš.

Poslije bitke kod Smolenska krenu 4. vojni zbor, u kome je bila 1 hrvatska pukovnija, prema Borodinu, Dne 6 i 7 rujna razvi se jedna od najkrvavijih bitaka, otkako je barut u upotrebi vojske. Tu se borilo 120.000 Rusa protiv 100.000 Francuza. Rusi su se borili upravo očajno, pa da ne bude vojne vještine Napoleoneve i Neyove, bili bi Rusi pobijedili, ovako ostadoše pobjednici Francuzi. U toj bitki izgubiše Rusi što mrtvih što ranjenih 45.000, a Francuzi 30.000. Samih generala ostade na bojnom polju 40, i to 22 ruska i 18 francuskih, stoga je i prozvana ta bitka „Bitkom generala“ (La bataille de généraux). U Borodino udoše prvi Hrvati.

Dne 15 rujna uđe Napoleon u Moskvu, koja je — tako reći bila pusta, te se nastani u Kremlju, toj ruskoj Akropoli. Ličani i jepan dio Francuza bjehu doprli do mjesta Dmitrova, ali se nakoro povratili natrag. Tu je 18 listopada odlikovano šest hrvatskih junake križem počasne legije: kapetani Župan i Petar Masić, natporučnici Petar Došen i Mile Franić, nadstražmeštar Timotija Zaklan i stražmeštar Ivandoski. Dne 19 započe povratak.

Kada je 4. zbor u noći od 20 na 21 listopada počeo uzmicati preko Dvine, morala je 2 satnija prvoga bataljuna porušiti most. To su Hrvati i izveli, ali su bili od Rusa zarobljeni.

U boju kod mjesta Malo — Jaroslavec pade zapovjednik zbora general Delzons, a od Hrvata major Marko Kliska, poručnik Marko Rukavina i stražmeštar Ilić sa više vojnika. U boju kod Vjazme 3 studenog ranjeno je više častnika i momaka, među njima kapetani Maragon, Tomljenović i Hreljanović te natporučnici Župan i Slivarić.

Počevši od 6 studenoga nastupiše sve strahote ruske zime. Petar Došen, koji je kasnije živio u Gospiću kao umirovljeni pukovnik, gdje je i umro 6 - XII - 1874, sjećao se je s užasom toga povratka.

Dne 17 XI bio je okršaj kod mjesta Krasnij, gdje su poginuli kapetan Raslić i natporučnik Baes, a ranjen je kapetan Kurelac.

I kod prijelaza preko Berezine nastradaše ljuto Hrvati. Poginuše tu kapetani Hreljanović Ivan i Orešković Toma iz Brloga, pa oficiri Drakulić Mile iz Korenice i Herkalović Petar iz Doljana sa preko 300 momaka.

Bježanje se nastavi preko Vilne do Kovna, a Kozaci su marljivo napadali čete na uzmaku. Napololeon je ostavio vojsku još pred Vilnom, pa na saonicama idući preko Dresdena i Mainza stiže u Pariz 19. prosinca 1812. godine. U Rusiji je, računa se, ostalo oko 200.000 vojnika za hranu vukovima.

Od prve hrvatske pukovnije izmaklo je iz Rusije samo 250 osoba. Ovaj ostatak odvedoše Petar Došen i Stanisavljević u tvrđavu Glogau na Odri.

Za ovu pukovnicu napisao je u izvještaju general Delzons: „Le regiment croate a fait des merveilles“ (Hrvatska pukovnija je stvarala čudesa). Osobito je bio pohvaljen pukovnik Marko Slivarić, koji je zato bio 5. II. 1813. g. imenovan generalom.

Kada je Napoleon ostavio vojsku kod Vilne, bješe svoju prtljagu povjerio kapetanu Dragiću i njegovu odjelu. Dešavši ovaj s prtljagom u Pariz, izrekao je Napoleon ove značajne riječi: „Les Croates sont les premiers soldats du monde!“ (Hrvati su prvi vojnici na svijetu!).

U kratkom vremenu, dakle, od nekoliko godina vidimo hrvatske Krajišnike, kako se bore pod francuskim orlom u različitim krajevima Evrope: eno ih u Njemačkoj, u Francuskoj, u Italiji, a eno ih na prostranim poljima velike Rusije sve tamo do Moskve. Napoleon je doviknuo tim našim junacima: „Vi ste sebi ubrali neumrle lovorike i usto zaslužili najveću počast, da vas mogu ubrojiti među svoje najbolje čete. Hvala vam zato, hrvatski junaci!“

Osim već spomenutih oficira i podoficira, koji su odlikovani redom počasne legije, nalaze se u u knjizi „La Croatie Militaire“ od I. Boppea, konjaničkoga majora u Nancyu, još ovi junaci od prve hrvatske pukovnije: pukovnik Slivarić Marko, majori Coste, Murgić Cvjetko, Sirković, natporučnik Rukavina Petar, potčasnici Žakula Božo i Butorac Ilija.

33. Lika i Krbava poslije pada Napoleonova.

Poslije pada Napoleonova na kongresu u Beču (1814 - 1815) dobi Austrija natrag Iliriju, Milan, Mletke, Salzburg i Tirol. Već

14. X: 1814 proglasi general barun Krsto Lattermann, da u ime carevo preuzimlje upravu ilirskih provincija. Krajiške čete zbačiše francusku nošnju i dobiše austrijsku. Lika i Krbava ostadoše i dalje Krajina, pa su bile uzaludne sve pretstavke, koje su tražile, da se Krajina podvrgne banu. U svoj borbi, koju vodi hrvatski narod s Madžarima za slobodu, o Krajini nema ni spomena.

Interesantno je zabilježiti, da je izdana bila zapovijed u julu 1805, da se perčini, koji su dotada bili u običaju, imadu odrezati, a u maju 1848. bilo je naređeno, da oficiri moraju nositi brkove.

Istom ban jelačić, koji jo uzeo vladati 9. travnja 1848., u saborskoj sjednici od 3. srpnja izradi hrvatskoj Krajini upravu i druge polakšice u različnim potrebama, koje je on dobro poznavao.

Jelačić nastupivši kao ban obiđe najprije Slavoniju, onda se vrati u Zagreb, a odatle krene na jug 3. kolovoza. Preko Petrinje, Gline, Slunja i Rakovice stiže 17. VIII. u Gospić. Ličani se osobito radovahu gledajući „krunu svoju“. Glas o njegovu dolasku raširi se na sve strane, pa evo već 18. VIII. u Gospić deputacije iz Obrovca, ali je Jelačić već bio otišao u Otočac.

U Zagrebu se kupila vojska protiv Madžara, pa tamo stigoše i Ličani i Otočani 6. rujna, premda su 1. i 2. bataljuni u ratu bili u Italiji.

U godinama 1848. i 1849. ratuju naše pukovnije po Ugarskoj i po Austriji boreći se posvuda junački. U tim bojevima poginula su po službenom popisu 8552 graničara. Koliko od ovoga broja otpada na Liku i Krbavu, nije poznato.

Uopće su svima Hrvatima, a i čitavom svijetu poznata junačka djela starih graničara. Ta su djela povećala našu slavu, ali su sebi stekla priznanje i kod samih neprijatelja. Još je dugo postojalo u vojsci, a donekle postoji i danas, neko tradicionalno poštovanje graničara kao vrsnih i srčanih vojnika, iz čijih su redova izišli toliki oficiri i niži i viši sve tamo do maršala. Na svima bojnim poljanama Evrope kroz stoljeća borili su se naši graničari i svagdje ubirali lovor - vijence. Mi moramo zbog njih biti ponosni, pa spomen na njih sačuvati potomcima, što će u malom učiniti i ova knjižica.

34. Lika i Krbava do razvojačenja Krajine.

Hrvatski je sabor uvijek tražio, da se dokine Krajina i pripoji banu. Tako je i g. 1861. molio kralja, da na saboru bude

zastupana i vojna krajina, ali sve je bilo uzalud, jer po kraljevoj odluci od 21. II. 1861. nije bio u Krajini obavljen izbor narodnih zastupnika.

U jesen je (8. XI. 1861.) bio raspušten sabor u Zagrebu, a kralj je u svom otpisu, među ostalim priznao, da je „hrvatska i slavonska Krajina sastavni dio trojedne kraljevine“, ali je ipak još ne može administrativno pripojiti „materijalnoj kraljevini“, jer je vojnički sustav u Krajini nuždan „u pogledu jakosti ukupne države“.

Na banskoj konferenciji u Zagrebu (od 4. do 11. II. 1865.) odlučeno je, da Krajina bira 55 zastupnika. Mjeseca lipnja birala je Krajine narodne zastupnike, pa su među ostalima izabrani kod nas pukovnici Gedeon Zastavniković i Došen.

Na ponovno traženje o spojenju vojne Krajine s Hrvatskom od 27. II. 1866, odgovorio je kralj isto ono, što je rekao i g. 1861.

Iste godine (1866) vodio se rat u Italiji i u Pruskoj. U vojsci nadvojvode Albrechta bilo je vrlo mnogo hrabrih naših graničara. Uz njihovu pomoć izvojevana je pobjeda kod Kustoce.

Poslije svšenih ratova traži opet hrvatski sabor u adresi od 9. svibnja 1867 kao i prije pripojenje Krajine Hrvatskoj, ali opet bambadava.

Pa ipak nije moglo tako ostati! Napokon je počelo razvojačenje Krajine, ali samo u gornjoj Hrvatskoj. Od južnih gradova jedini je Senj bio pridružen banskoj Hrvatskoj. To je bilo 7. lipnja 1871. godine.

Kralj je naime u lipnju 1871. dao Krajini upravu sličnu hrvatskoj zemaljskoj vladi u Zagrebu, a napokon 8. rujna 1873. bi konačno Krajina razvojačena te je sada mogla biti sjedinjena sa Hrvatskom i Slavonijom. Ipak naša Krajina ne uđe još u sastav kraljevine.

Vojska se ipak preuređivala i u ovakvoj Krajini. Tako su od četiri krajiške pukovnije (ogulinske, slunjske, otočke i ličke) postrojani u početku samostalni bataljuni, a oni onda spojeni u tri pukovnije: 26. domobranksku sa sjedištem u Karlovcu, 79. pješaćku sa sjedištem u Otočcu i 96. pješaćku sa sjedištem u Karlovcu. Domobrankska je pukovnija postrojena od 87. gospićkog, 88. ogulinskog i 89. slunjskog samostalnog bataljuna.

Pojedini bataljuni ovih pukovnija sudjelovali su u okupaciji Bosne i Hercegovine 1878. Zapovjednik gospićkog bataljuna bio je satnik Dragutin Šarić, koji je bio l. X. imenovan majorom, ali je na povratku obolio u Donjem Lapcu, gdje je i umro. Bataljun ga ne htjede ostaviti i tamo pokopati, nego njegovo mrtvo

tijelo ponese sa sobom i sahrani ga na svečan način u Gospiću.

Na koncu konaca izađe kraljev manifest 15. srpnja 1881., kojim je i naša Krajina sjedinjena s Hrvatskom. Vlast generalkomande zagrebačke, kao vrhovne upravne oblasti krajiške, prestate 1. kolovoza 1881. g., a uprava je Krajine bila predana banu. Tom je prigodom obišao ban Pejačević Krajinu i bio posvuda radosno dočekan i pozdravljen.

Sada je bila uređena bivša ličko-krbavska županija s velikim županom na čelu. Prvi je veliki župan bio Marko Kasunović, a g. 1889. došao je ovamo za velikog župana Bude pl. Budisavljević Prijedorški.

Teritorij je njezin bio od vrha Velike Kapele sa Senjom i Karlobagom pa tamo do Maloga Halana, do Zrmanje i rijeke Une.

T u m a č :

Dux Chroatorum = vojvoda Hrvata

Regnum Chroatorum = kraljevina Hrvata

Rex Chroatae et Dalmatiae = kralj Hrvatske i Dalmacije

Del gratia rex Hungariae, Chroatae atque Dalmatiae = Po-
milosti Božjoj kralj Ugarske, Hrvatske i Dalmacije

A Manlio Romano consule = od rimskoga konzula Manlija.

Civitas Corbaviae = grad krbavski

tj. = to jest

t. zv. = tako zvani

itd. = i tako dalje

i dr. = i drugi

na pr. = na primjer

S a d r ž a j .

Strana

1. Lika i Krbava u najstarije doba	9
2. Seoba Hrvata i Srba	10
3. Hrvati i rimska kultura	11
4. Borba za samostalnost	11
5. Lika i Krbava	12
6. Kako narod tumači postanje imena Lika i Gospić	14
7. Kako je bilo za narodne hrvatske dinastije	15
8. Uređenje za Arpadovića	16
9. Starohrvatske župe u Lici i Krbavi	17
10. Koja se plemena spominju u Lici i Krbavi prije Turaka	18
11. Krbavska i Otočka biskupija	20
12. Koji se samostani spominju u Lici i Krbavi	21
13. Provala Turaka	22
14. Bitka na Krbavskom polju 9. rujna 1493	23
15. Daljne provale Turaka	24
16. Boj kod Jurjevih Stijena blizu Otočca g. 1663	26
17. Iza pobjede kod Beča g. 1683	27
18. Konačni izgon Turaka iz Like	29
19. Izgon Turaka iz Krbave	30
20. Lika i Krbava poslije izгона Turaka	33
21. Ubistvo kapetáná u Ribniku g. 1702	34
22. Daljni život pod komorom	36
23. Koliko je Turaka pokršteno	37
24. Stanovništvo Like i Krbave	38
25. Konac rada popa Marka Mesića	39
26. Lička ili t. zv. Bunjevačka buna	40

27. Poslije Bunjevačke bune	42
28. Brinjsko - lički ustanak	43
29. Buna u Lovincu	44
30. Služba u regimenti	45
31. Lika i Krbava pod Napoleonom Velikim	46
32. Ličani i Otočani u Rusiji g. 1812.	48
33. Lika i Krbava poslije pada Napoleonova.	50
34. Lika i Krbava do razvojačenja Krajine.	51

STAMPILJE

IZ GUM E

U SVIM VELIČINAMA

IZRAĐUJEM

PREMA ZAHTJEVU

SA I BEZ KLIŠEJA

IVO KOLAČEVIĆ

GOSPIĆ.

Ivo Kolačević, Gospić
KNJIŽARA, KNJIGOTISKARA, PAPIRNICA
I KNJIGOVEŽNICA

UVIJEK NA SKLADIŠTU

Sve novopropisane školske tiskanice Državne štamparije.

Novopropisani i preispitani školski obrasci

za Državne narodne osnovne škole,

za građanske škole, gimnazije,

učiteljske škole i sve

srednje zavode.

ŠKOLSKE

knjige, kao i trgova-

čke knjige, te papiri, blokovi,

tinta, pera, olovke i t. d. — i t. d.

IMADEM NA SKLADIŠTU

i izrađujem sve vrsti tiskanica za urede i privatna preduzeća.
